

DEPARTEMENT
WELZIJN
VOLKSGEZONDHEID &
GEZIN

Zorginspectie
Koning Albert II-laan 35 bus 31
1030 Brussel
T 02 553 34 34
F 02 553 34 35
www.departementwvg.be
www.zorginspectie.be

////////////////////////////////////
VRIJHEIDSBEPERKENDE MAATREGELEN BIJ JONGEREN IN DE
GEMEENSCHAPSINSTELLINGEN EN HET VLAAMS DETENTIECENTRUM
////////////////////////////////////

Colofon

Verantwoordelijke uitgever

Karine Moykens, Secretaris-generaal
Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin
Koning Albert II-laan 35 bus 30
1030 Brussel

Samenstelling

Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin
Zorginspectie

Depotnummer

D/2018/3241/141

Uitgave

Oktober 2018

Inhoud

1	Inleiding	3
2	Managementsamenvatting	6
3	Definities.....	10
4	Referenties	12
5	Doelgroep	14
6	Inspectieproces	17
6.1	voorbereiding	17
6.2	Plaatsbezoeken.....	17
6.3	Bronnen	17
6.4	Beleidsrapport	17
7	Preventief Beleid	18
7.1	De-escalatie	18
7.1.1	Vormingsbeleid, inscholing en conflictpreventie	18
7.1.2	Ondersteuningsaanbod jongere/context.....	21
7.1.3	Infrastructuur	22
7.1.4	Personeelsomkadering	26
7.2	Informereren over en betrekken van jongeren.....	28
7.2.1	Leefregels en controles	28
7.2.2	Contact met de buitenwereld	32
7.2.3	Betrekken van jongeren	34
7.3	Opvang na incidenten.....	37
7.3.1	Debriefing.....	38
7.3.2	Opvang van medewerkers na incidenten.....	39
8	Separatie, afzondering en fixatie.....	40
8.1	Separatie.....	40
8.2	Afzondering	44
8.2.1	Procedure	46
8.2.2	Afzondering in de praktijk	50
8.2.3	Infrastructuur van de separatie -en afzonderingsruimten.....	52
8.3	Fixatie	54
9	Verbeterbeleid.....	57
9.1	Preventief klimaat	58
9.2	analyse en bespreking van het beschikbaar materiaal	59

1 INLEIDING

In meerdere sectoren waar Zorginspectie toezicht uitoefent, worden de inspecteurs geregeld geconfronteerd met het gebruik van allerlei vormen van vrijheidsbeperkende maatregelen. Dergelijke maatregelen hebben een grote impact op de kwaliteit van leven van diegene op wie ze worden toegepast. Daarnaast houden deze maatregelen ook mogelijke risico's in voor betrokken medewerkers. Het is dan ook niet te verwonderen dat rond dit thema een grote maatschappelijke bekommernis bestaat, met regelmatige belangstelling in de actualiteit.

Ondermeer omwille van deze redenen koos Vlaams minister Vandeurzen ervoor om in zijn beleidsbrief Welzijn, Volksgezondheid en Gezin 2015-2016 een concrete actie hierrond op te nemen: "Met betrekking tot vrijheidsberovende maatregelen zal een thematische inspectie opgezet worden in de verschillende betrokken sectoren." In uitvoering hiervan koos Zorginspectie voor een **sectoroverschrijdende inspectieronde** die over meerdere jaren zal uitgerold worden. Deze inspectieronde focust niet enkel op vrijheidsberovende maatregelen (gedefinieerd als het ontnemen van iemands bewegingsvrijheid, bijvoorbeeld door af te zonderen of te fixeren), maar wil het onderwerp verbreden naar vrijheidsbeperkende maatregelen, nl. alle maatregelen die een beperking van iemands keuzevrijheid en/of bewegingsvrijheid inhouden, inclusief beperkingen qua contact met de buitenwereld.

Bij de uitwerking van de inspectieronde ging Zorginspectie uit van volgend basisprincipe: vrijheidsberoving zo weinig en zo kort mogelijk toepassen, enkel wanneer er direct gevaar is voor de fysieke integriteit van de jongere en zijn omgeving waarbij respect, waardigheid en veiligheid van zowel jongeren als medewerkers voorop worden gesteld.

Bovendien wil Zorginspectie tijdens haar inspecties niet enkel kijken naar de maatregelen op zich, maar ook naar de wijze waarop deze ingebed zijn in een breder kwaliteitsbeleid, dat gericht is op een adequate praktijkvoering van vrijheidsbeperkende maatregelen, zowel ten aanzien van jongeren (pedagogisch beleid) als van medewerkers (personeelsbeleid).

Het gebruik van vrijheidsbeperking omhelst zo'n breed spectrum aan praktijken dat het momenteel nog niet mogelijk is om dit geheel te vatten in eenzelfde inspectie-instrument voor alle sectoren. Daarom maakte Zorginspectie een kernset aan onderwerpen op, die moeten toelaten om op hoofdlijnen een sectoroverstijgend beeld te schetsen van het gebruik van vrijheidsbeperking, aangevuld met vaststellingen uit de sectorspecifieke benaderingen. Hieronder de grote lijnen van deze kernset:

- Wat houdt de aanpak van de organisatie inzake het gebruik van vrijheidsbeperkende maatregelen in? Wordt ingezet op preventie van vrijheidsbeperkende maatregelen?
- Op welke manier wordt de gebruiker betrokken bij het gebruik van vrijheidsbeperkende maatregelen?
- Hoe worden medewerkers ondersteund bij het voorkomen van en het gebruik van vrijheidsbeperkende maatregelen?
- Laat de infrastructuur toe om vrijheidsbeperkende maatregelen toe te passen in een voor de gebruiker veilige omgeving?
- Wordt de praktijk rond het voorkomen en het gebruik van vrijheidsbeperkende maatregelen ondersteund door een transparante kwaliteitszorg?

- Wordt het beleid op vlak van vrijheidsbeperkende maatregelen op een professionele manier geëvalueerd door de organisatie?

Het meerjarenplan binnen de thematische sectoroverschrijdende inspectieronde ziet er als volgt uit:

- In een eerste fase werd deze inspectie uitgevoerd bij de doelgroep minderjarigen in psychiatrische afdelingen van algemene en psychiatrische ziekenhuizen. De resultaten van deze inspectieronde zijn te lezen in het opgemaakte beleidsrapport hieromtrent, gepubliceerd in oktober 2017.
- In een tweede fase werd deze inspectie uitgevoerd bij de doelgroep minderjarigen in een aantal private voorzieningen in de jeugdhulp, met name de onthaal, oriëntatie en observatiecentra (verder in deze tekst OOC's genoemd) en de proeftuinen. De resultaten van deze inspectieronde zijn te lezen in het opgemaakte beleidsrapport hieromtrent, gepubliceerd in juni 2018.
- Vervolgens werd deze inspectie uitgevoerd bij de doelgroep minderjarigen in de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum.
- In volgende fases zal Zorginspectie het thema vrijheidsbeperkende maatregelen opnemen of verder uitdiepen binnen het toezicht in andere zorgvormen (gehandicaptenzorg, volwassenenpsychiatrie,...).

Via deze sectoroverschrijdende inspectieronde wil Zorginspectie een bijdrage leveren en een stimulans geven aan een breed te voeren kwaliteitsbeleid ten aanzien van vrijheidsbeperkende maatregelen.

Dit beleidsrapport handelt over de thematische sectoroverschrijdende inspectieronde in de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum.

Voorafgaand aan deze inspecties formuleerden we volgende doelstellingen:

- zicht krijgen op dit belangrijk deelaspect van de kwaliteit van zorg;
- knelpunten objectiveren;
- nagaan welke good practices inspirerend kunnen werken;
- de sector ondersteunen in zijn verbeterbeleid;
- rapporteren aan de sector en de burgers;
- input geven om het referentiekader in de voorzieningen voor jeugdhulp over het onderwerp vrijheidsbeperkende maatregelen verder te ontwikkelen en te verfijnen;
- input geven voor de opmaak van een sectoroverschrijdend referentiekader over dit onderwerp.

Behoudens het recht op een menswaardige behandeling dat is ingeschreven in het decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp (DRM) is er geen uitgewerkt kader inzake vrijheidsbeperkende maatregelen in de voorzieningen voor jeugdhulp.

Bij het uitvoeren van de inspecties heeft Zorginspectie zich laten inspireren door (inter)nationale kaders en heeft ze een aantal uitgangspunten als richtsnoer gehanteerd. Volgende uitgangspunten worden geformuleerd vanuit de zorg voor de jongeren en de medewerkers en mogen niet gelezen worden als een absolute norm, maar als een uitnodiging voor een debat over vrijheidsbeperkende maatregelen:

- Afzondering en separatie mogen als maatregel enkel gehanteerd worden in geval van acuut en ernstig gevaar, voor de jongere zelf of voor anderen en in geval van materiaalvernietiging.
- De indicaties voor afzondering en separatie dienen in detail genoteerd te worden in het dossier.
- Afzondering, separatie en fixatie worden niet toegepast bij kinderen jonger dan 12 jaar.
- Er wordt geen gebruik gemaakt van de combinatie van afzondering en fixatie.
- Notities in het dossier tonen de multidisciplinaire evaluatie aan na de afzondering of separatie.
- Notities in het dossier tonen aan dat er minstens om de 30 minuten verhoogd toezicht is op de jongere in afzondering of separatie.
- Notities in het dossier tonen aan dat er minstens om de 60 minuten persoonlijk contact is door binnen gaan van een medewerker bij de jongere in afzondering of separatie.

De definities die we hanteerden, onze referenties en uitgangspunten en onze inspectiemethodiek alsook een beschrijving van de geïnspecteerde doelgroep, zijn te vinden in de volgende hoofdstukken van dit rapport.

De gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum hebben de specifieke opdracht tot opname- en behoudsplicht¹ aan een zeer diverse populatie jongeren. De specificiteit van de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum, noopt ons tot twee kanttekeningen:

- Zorginspectie hanteert de termen separatie en afzondering zoals in de definities verderop in het rapport worden afgebakend. In de geïnspecteerde sectoren werd vastgesteld dat er soms andere termen worden gebruikt. Er werd dan telkens met de voorziening afgetoetst over welke termen het volgens Zorginspectie gaat om spraakverwarring te vermijden. Dit was niet evident. Desondanks hield Zorginspectie vast aan de door hen voorgestelde termen omdat het een sectoroverschrijdende inspectieronde betreft, waarbij het belang vooropstaat om over de sectoren heen te kunnen communiceren over dezelfde onderwerpen. Gebruik van dezelfde termen en definities is dan ook essentieel. In het voorliggende rapport betekent dit concreet dat separatie voor Zorginspectie in de gemeenschapsinstellingen wordt benoemd als afzondering en de afzondering voor Zorginspectie in de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum wordt benoemd als isolatie.
- Tijdens de plaatsbezoeken van de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum werd vastgesteld dat, gezien hun specifieke opdracht, zij gebruik maken van separatie als beveiligings- en pedagogische maatregel. Deze praktijk conflicteert met het uitgangspunt dat 'Afzondering en separatie mogen als maatregel enkel gehanteerd worden in geval van acuut en ernstig gevaar, voor de jongere zelf of voor anderen en in geval van materiaalvernietiging.' In een aantal (inter)nationale richtlijnen wordt een verantwoording gevonden voor separatie als orde -en tuchtmaatregel in dergelijke specifieke settings. De voorwaarden waaronder dit kan, werden in deze richtlijnen onvoldoende terug gevonden. Zorginspectie heeft ervoor gekozen om de vastgestelde praktijk van deze maatregelen te beschrijven in het rapport, zodat dit voorwerp kan uitmaken van een verder maatschappelijk debat.

---

¹ Verantwoording en praktijk van afzondering en isolatie in de Gemeenschapsinstellingen voor Bijzondere Jeugdbijstand - gevalideerd 02-03-2009 https://jongerenwelzijn.be/assets/docs/hulp/gi-gfc/isolatie_verantwoording.pdf

2 MANAGEMENTSAMENVATTING

In uitvoering van de beleidsbrief Welzijn, Volksgezondheid en Gezin 2015-2016 van Vlaams minister Vandeuren zet Zorginspectie binnen een meerjarenplan een sectoroverschrijdende inspectieronde op rond vrijheidsbeperkende maatregelen, met name alle maatregelen die een beperking van iemands keuzevrijheid en/of bewegingsvrijheid inhouden.

Zorg- en hulpverlening wil maximaal inzetten op het ondersteunen en begeleiden van de jongeren naar re-integratie. Echter, in een residentiële context zijn ook regels en afspraken nodig. Die afspraken en regels brengen - soms ernstige - beperkingen van de individuele vrijheden met zich mee.

Vrijheidsbeperkende maatregelen gaan van afdelingsafspraken rond gezamenlijke maaltijden over beperkingen in contact met de buitenwereld tot vrijheidsberoving als uitzonderlijke noodmaatregel. Ze bestaan dus in verschillende gradaties.

Vrijheidsberoving houdt in dat de jongere de vrijheid wordt ontnomen om vrij te bewegen, door hem onder te brengen in een ruimte waarvan de deur wordt afgesloten, zoals in een afzonderings- of separatuieruimte of door het toepassen van fixatiemaatregelen.

Vanuit internationaal oogpunt is het de doelstelling om vrijheidsberovende maatregelen zo min mogelijk en zo kort mogelijk te hanteren. Algemeen gesteld mag afzondering enkel als laatste noodmaatregel toegepast worden: alleen bij acuut en ernstig gevaar voor de jongere of voor anderen en als er geen alternatieven overblijven. Afzondering mag dus niet als straf, sanctie, als preventieve of pedagogische maatregel, groeps- of standaardmaatregel toegepast worden. Bovendien moet afzondering altijd in een beveiligde omgeving en onder strikt toezicht gebeuren: in een veilig ingerichte ruimte met duidelijke en evalueerbare afspraken over de frequentie en de wijze van toezicht en over de te maken registraties.

De gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum hebben een specifieke opdracht tot opname- en behoudsplicht² aan een zeer diverse populatie jongeren. Voor dergelijke specifieke settings wordt in een aantal (inter)nationale richtlijnen een verantwoording gevonden voor separatie als orde -en tuchtmaatregel. De voorwaarden waaronder dit kan, werden in deze richtlijnen onvoldoende terug gevonden.

In een eerste fase binnen deze sectoroverschrijdende inspectieronde richtte Zorginspectie zich op de doelgroep minderjarigen in psychiatrische afdelingen. Alle afdelingen voor kinderpsychiatrie in de algemene en psychiatrische ziekenhuizen in Vlaanderen werden bezocht, inclusief de afdelingen voor forensische kinderpsychiatrie.

In een tweede fase werd deze inspectie uitgevoerd bij de doelgroep minderjarigen in aantal private voorzieningen in de jeugdhulp, met name de onthaal, oriëntatie en observatiecentra (OOOC's) en de proeftuinen.

Vervolgens werd deze inspectie uitgevoerd bij de doelgroep minderjarigen in de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum.

---

² Verantwoording en praktijk van afzondering en isolatie in de Gemeenschapsinstellingen voor Bijzondere Jeugdbijstand - gevalideerd 02-03-2009 https://jongerenwelzijn.be/assets/docs/hulp/gi-gfc/isolatie_verantwoording.pdf

Bij deze sectoroverschrijdende inspecties kunnen drie grote luiken worden onderscheiden.

- Ten eerste nam Zorginspectie het preventief beleid onder de loep, door een aantal factoren na te gaan die passen binnen preventie en de-escalatie van conflicten en de beperking van het toepassen van vrijheidsbeperkende maatregelen.
- Vervolgens werden verschillende vormen van vrijheidsbeperkende maatregelen bekeken: afzondering, separatie en fixatie.
- Tot slot ging Zorginspectie het verbeterbeleid van de leefgroepen na.

Op het vlak van **preventief beleid** komt Zorginspectie tot volgende vaststellingen:

- De gemeenschapsinstellingen (GI's) hebben een eenvormig centraal aangestuurd inscholingsbeleid gericht op preventie en het inoefenen van afzonderingstechnieken. Een aantal leefgroepen maken ook gebruik van signaleringsplannen.
- Terwijl een ondersteuningsaanbod rond agressieregulatie en zelfcontrole voor jongeren op de helft van de leefgroepen georganiseerd wordt, is er geen structureel aanbod van opvoedingsondersteuning voor ouders/context.
- Weinig geïnspecteerde leefgroepen beschikken over mogelijkheden op vlak van infrastructuur om de-escalatie mogelijk te maken. Dergelijke ruimtes waar de jongere zich vrijwillig en met open deur kan terug trekken om tot rust te komen hebben nog onvoldoende ingang gevonden in de instellingen.
- De jongerenkamers worden momenteel onvoldoende benut als de-escalatie ruimtes. De jongerenkamers zijn niet vrij toegankelijk.
- Alternatieven dienen verkend te worden voor het aspect 'afsluiten van de deur' (o.a. 'deuralarmen/verklikkers', badgesystemen).
- De personeelsomkadering maakt het mogelijk dat er bij een crisis steeds extra hulp kan ingeroepen worden van een tweede personeelslid en dit zowel overdag als 's nachts.
- Er zijn tal van vrijheidsbeperkende maatregelen op alle leefgroepen: geen vrije toegang tot de eigen kamer, geen bezoek ontvangen op de eigen kamer,... Deze maatregelen worden ook in verband gebracht met de beveiligings- en pedagogische opdracht van de GI's.
- Schriftelijke informatie, voor de jongeren en hun context, over (vrijheidsbeperkende) leefregels die van toepassing zijn op de leefgroepen gebeurt via het huishoudelijk reglement en de infobrochure die men krijgt op de dag van aankomst en staat ook gepubliceerd op de website.
- In de GI's hebben de jongeren geen dagelijkse contactmogelijkheden met hun persoonlijk netwerk. In het Vlaams detentiecentrum is er wel dagelijkse contact met het persoonlijk netwerk mogelijk.
- 11 van de 16 leefgroepen betrekken jongeren op één of meerdere manieren bij het beleid van de leefgroep.
- In de meerderheid van de bevraagde leefgroepen gebeuren handelingsplanbesprekingen in het bijzijn van de jongeren en hun context.
- Psychologische opvang van medewerkers na incidenten kreeg de voorbije jaren in alle voorzieningen aandacht. In alle leefgroepen werden specifieke opvangteams opgericht.
- Er is geen systematische debriefing met medejongeren en met het team op alle leefgroepen. Herstelgesprekken met de jongere zelf worden wel in de meeste leefgroepen opgenomen.

In een tweede luik werd ingezoomd op **het beleid en de praktijk van vrijheidsbeperkende maatregelen**. De gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum hebben de specifieke opdracht tot opname- en behoudsplicht³ aan een zeer diverse populatie jongeren.

Tijdens de plaatsbezoeken werd vastgesteld dat, gezien hun specifieke opdracht, zij gebruik maken van separatie als beveiligings- en pedagogische maatregel, om het opgelegde structuurverlenend dag- en nachtrecht te realiseren en de veiligheid te garanderen voor de jongeren en de medewerkers. Deze praktijk conflicteert met het uitgangspunt dat 'Afzondering en separatie mogen als maatregel enkel gehanteerd worden in geval van acuut en ernstig gevaar, voor de jongere zelf of voor anderen en in geval van materiaalvernietiging.'

In een aantal (inter)nationale richtlijnen wordt een verantwoording gevonden voor separatie in dergelijke specifieke settings. Ze worden hierin erkend en benoemd als orde- en tuchtmaatregelen om een gestructureerd en veilig verblijf te realiseren. De voorwaarden waaronder dit kan, werden in deze richtlijnen onvoldoende terug gevonden. Zorginspectie heeft ervoor gekozen om de vastgestelde praktijk van deze maatregelen te beschrijven in het rapport, zodat dit voorwerp kan uitmaken van een verder maatschappelijk debat.

- Het beleid rond vrijheidsbeperkende maatregelen wordt voor alle GI's centraal aangestuurd. Procedures, richtlijnen, gedragscodes worden centraal opgemaakt. Er werden geen grote verschillen opgemerkt in de toepassing van afzondering en separaties in het dagelijkse leven op de leefgroepen, tussen leefgroepen en tussen de voorzieningen. Ook in het Vlaams detentiecentrum zijn de belangrijkste afspraken rond vrijheidsbeperkende maatregelen terug te vinden of in het huishoudelijk reglement of in de richtlijnen voor het personeel.
- De diversiteit van de jongeren binnen de instellingen vertaalt zich nagenoeg niet in gradaties in het vrijheidsbeperkend regime dat gehanteerd worden binnen de verschillende leefgroepen. Er wordt weinig onderscheid gemaakt tussen open en gesloten leefgroepen wat het dagelijks leven binnen de instelling betreft.
- Hoewel de uitgangspunten voor de maatregelen separatie en afzondering anders zijn, is het onderscheid tussen beide maatregelen in de praktijk niet altijd duidelijk en wordt soms dezelfde infrastructuur voor beide maatregelen gebruikt.
- In de procedures wordt voorgesteld om separaties bij voorkeur uit te voeren met de deur niet op slot. Tijdens de plaatsbezoeken bleek dat dit in de praktijk zelden gebeurde. Correct gebruik van deze maatregel zou een bijkomend alternatief kunnen zijn in het continuüm van maatregelen van een open naar een gesloten regime.
- De procedures rond vrijheidsbeperkende maatregelen beschrijven de basisprincipes maar zijn onvoldoende in detail uitgewerkt op een aantal vlakken.
- Door het gebrek aan volledige registraties is het niet mogelijk te achterhalen wanneer en welk toezicht er is gebeurd tijdens de separatie of de afzondering. De bestaande procedures structureren onvoldoende het toezicht. Garanties over goede zorg zijn enkel mogelijk op basis van gedetailleerde dossiernotities over alle aspecten van de vrijheidsberovende maatregel, ook het uitgevoerde toezicht.

---

³ Verantwoording en praktijk van afzondering en isolatie in de Gemeenschapsinstellingen voor Bijzondere Jeugdbijstand - gevalideerd 02-03-2009 https://jongerenwelzijn.be/assets/docs/hulp/gi-gfc/isolatie_verantwoording.pdf

- De doelstelling om afzondering zo min mogelijk en zo kort mogelijk toe te passen, wordt in de praktijk nog onvoldoende gehaald. De afzondering wordt mogelijks onnodig verlengd op basis van organisatorische redenen in de voorzieningen en niet op basis van het al of niet aanwezig zijn van acuut gevaar.
- De veiligheid op vlak van infrastructuur is niet in alle afzonderingsruimtes gegarandeerd.
- Er wordt geen mechanische fixatie toegepast in de voorzieningen.

Rond het **verbeterbeleid** dat leefgroepen en organisaties voeren, werden volgende bevindingen opgesteld.

- De evaluatie van leefregels gebeurt in de helft van de gevallen door medewerkers, zeer weinig door de jongeren en niet door de context.
- Slechts in een minderheid van de leefgroepen werd aangetoond dat er de voorbije 5 jaar een jongerentevredenheidsmeting of een tevredenheidsmeting voor de context gebeurde.
- Tevredenheidsmeting bij de medewerkers heeft in de meeste leefgroepen ingang gevonden.
- Er werden geen analyserapporten betreffende agressie-incidenten en afzonderingen voorgelegd aan de inspectie. De leefgroepen konden bij gevolg niet aantonen dat ze zicht hebben op effectieve cijfers, schommelingen, afwijkingen, trends, mogelijke oorzaken, ... betreffende het voorkomen van en omgaan met agressie-incidenten, als input voor een verbeterbeleid.

3 DEFINITIES

- **Vrijheidsbeperkende maatregelen** zijn alle (therapeutische of opvoedkundige) maatregelen die een beperking van de keuzevrijheid en/of de bewegingsvrijheid van de jongere inhouden, inclusief beperkingen qua contact met de buitenwereld.
- **Vrijheidsberovende maatregelen** zijn alle (therapeutische of opvoedkundige) maatregelen die een beperking van de bewegingsvrijheid van de jongere inhouden. Vrijheidsberoving is het ontnemen van de vrijheid om te bewegen (een sterke ruimtelijke inperking van bewegingsvrijheid), bijvoorbeeld door opsluiting (bijvoorbeeld tijdens afzondering) of door het gebruik van fixatiemateriaal.
De begrippen **vrijheidsberoving en vrijheidsbeperking** onderscheiden zich van elkaar in graad of intensiteit, maar verschillen niet fundamenteel. Vrijheidsbeperking is breder omschreven en omvat alle vormen van vrijheidsberoving.
- **Afzondering** is het geheel van maatregelen dat genomen wordt om een jongere onder te brengen in een daartoe speciaal voorziene afzonderingskamer, al dan niet met fixatie, indien de fysieke en psychische integriteit van deze persoon of anderen acuut gevaar loopt en er geen enkel ander therapeutisch of opvoedkundig alternatief beschikbaar is.
- **Separatie** is het geheel van maatregelen dat genomen wordt om een jongere te verwijderen van de openbare ruimte op een afdeling en onder te brengen in zijn kamer of in een aparte ruimte (maar niet de afzonderingskamer) met een afgesloten deur, indien de fysieke en/of psychische integriteit van de persoon of anderen acuut gevaar loopt en er geen enkel ander therapeutisch of opvoedkundig alternatief beschikbaar is.
- **Fixatie** is elke handeling of gebruik van materiaal die de bewegingsvrijheid beperkt en niet gemakkelijk kan worden verwijderd.
  - Fysieke interventie:** direct lichamelijk contact dat de bewegingsvrijheid van een persoon beperkt, verhindert of belemmert met als doel de fysieke en/of psychische integriteit van de persoon zelf of andere personen te vrijwaren. Het gaat over een interventie waarbij de persoon door meerdere hulpverleners op een deskundige (veilige en humane) wijze vastgehouden wordt om de bewegingsvrijheid sterk of volledig te beperken. Het kan gaan over het immobiliseren van de persoon (tot de zelfcontrole herwonnen is) of over op een fysiek gecontroleerde wijze de persoon (zich te laten) verplaatsen (bijvoorbeeld om uit de leefruimte te verwijderen of om naar de afzonderingskamer te brengen). Andere termen die worden gebruikt: manuele interventie, holding.
  - Mechanische fixatie** is het aanwenden van mechanische hulpmiddelen, met uitzondering van ergonomische hulpmiddelen, bevestigd aan of in de directe omgeving van de jongere die de bewegingsvrijheid van de jongere beperken en die door de jongere zelf niet kunnen worden opgeheven of verwijderd.
  - Medicamenteuze fixatie** (ook chemische fixatie genoemd) is het (acuut of chronisch) gebruik van neuroleptische, anxiolytische, sedatieve of hypnotische medicatie om het gedrag te controleren of te beheersen.
- **Dwangmedicatie** is het toedienen van medicatie (bijvoorbeeld kalmeringsmiddelen) zonder toestemming van de jongere.
- **Dwangbehandeling** is een behandeling die wordt toegepast op (1) een persoon die in staat is zijn toestemming te geven, maar dit weigert, of op (2) een persoon die niet in staat is toe te stemmen, maar zich tegen de behandeling verzet.
- In deze inspectieronde wordt **time-out** gedefinieerd als het geheel van maatregelen die genomen worden om voor een beperkte tijd een jongere te verwijderen van de openbare ruimte op een afdeling en onder te brengen in zijn kamer of in een aparte ruimte met niet-afgesloten deur.

- **Afzonderingskamer** is een specifiek ingerichte ruimte die gebruikt wordt voor het opsluiten van een jongere die een ernstig gevaar vormt voor zichzelf en/of anderen en met de bedoeling probleemgedrag te controleren.
- **Time-out kamer** is een specifieke ruimte met niet-afgesloten deur die gebruikt wordt om een jongere een beperkte tijd in onder te brengen.
- Een **comfortroom** is een prettig ingerichte kamer die op vrijwillige basis gebruikt kan worden door jongeren wanneer zij zich angstig, onrustig of boos voelen. Een comfortroom is geen alternatief voor afzondering maar een ruimte waar jongeren tot rust kunnen komen en zich even kunnen afzonderen van de drukte van de afdeling.
- Een **jongere** is een persoon jonger dan 18 jaar of 21 jaar (indien vrijwillig verlengde hulpverlening werd aangevraagd).
- Een **signalerings-, crisis- of time-outplan** is een hulpmiddel om in een vroeg stadium een dreigende (agressie)aanval te herkennen en te voorkomen. Het omschrijft wat de jongere, zijn omgeving en hulpverleners kunnen doen om een crisissituatie te voorkomen. De jongere leert m.b.v. zijn signalerings-, crisis- of time-outplan zijn gedrag onder controle te krijgen doordat hij vroeg herkenning krijgt van zijn waarschuwingssignalen. Dergelijk plan bevat minstens de concrete omschrijving van signalen of vroege voortekenen, de mogelijke acties of stabiliserende maatregelen in de verschillende fasen, wat de jongere of zijn omgeving kan doen, wat hulpverleners kunnen doen.

4 REFERENTIES

Behoudens het recht op een menswaardige behandeling dat is ingeschreven in het DRM is er geen uitgewerkt kader inzake vrijheidsbepalende maatregelen in de voorzieningen voor jeugdhulp. We hopen dat onze inspectievaststellingen input kunnen geven voor de uitwerking van een ruimer kader.

Bij de ontwikkeling van haar inspectie-instrument hanteerde Zorginspectie de voorziene wetgeving en een aantal (inter)nationale rapporten en richtlijnen

- Decreet betreffende de Rechtspositie van de Minderjarige in de Jeugdhulp van 7 mei 2004
<http://wvg.vlaanderen.be/rechtspositie/02-algemeen/index.htm>
- Het Besluit van de Vlaamse Regering m.b.t. het decreet integrale Jeugdhulp van 21 februari 2014
<https://jongerenwelzijn.be/over-ons/regelgeving/>
- Decreet van 17 oktober 2003 betreffende de kwaliteit van de gezondheids- en welzijnsvoorzieningen
<http://www.codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1011700&param=inhoud>
- BVR 13 juli 1994 inzake de erkenningsvoorwaarden en de subsidiënormen voor de voorzieningen van de bijzondere jeugdbijstand, zoals gewijzigd
<https://jongerenwelzijn.be/over-ons/regelgeving/>
- United Nations Convention on the Rights of the Child, die België ondertekende (1990) en ratificeerde (1991)
<http://indicators.ohchr.org/>
- Council of Europe, Children's Rights
<http://www.coe.int/en/web/children/children-corner>
- United Nations rules for the protection of juveniles deprived of their liberty (the Havana rules)
<http://www.un.org/documents/ga/res/45/a45r113.htm>
- Kinderrechtenforum, kinderen, vrijheidsbepalende en vrijheidsberoving, november 2007
http://kinderrechtencoalitie.be/sites/default/files/wysiwyg/Kinderrechtenfora/vrijheidsberoving_en_vrijheidsbepalende.pdf
- Kinderrechtencommissariaat, dossier checklist kinderen in afzondering, mei 2006
<http://www.kinderrechtencommissariaat.be/publications/detail/checklist-kinderen-in-afzondering>
- Kinderrechtencommissariaat, binnen(st)en buiten, rechtswaarborgen voor minderjarigen in detentie doorgelicht, april 2010
<http://www.kinderrechtencommissariaat.be/publications/detail/binnen-ste-buiten>
- De rechtspositie van jongeren in detentie in een (inter)nationaal perspectief - onderzoeksrapport door Dr. Johan Put in opdracht van Kinderrechtencommissariaat april 2009.
<https://www.law.kuleuven.be/isr/onderzoekoud/onlinerapportenbijlagen/Eindrapport-%20jongeren%20in%20detentie-2009%20beveiligd.pdf>

- CPT, committee for the prevention of torture, juveniles deprived of their liberty under criminal legislation, 2015
<https://rm.coe.int/16806ccb96>
- European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures (ERJ),
[https://www.unicef.org/tdad/councilofeuroperec08\(1\).pdf](https://www.unicef.org/tdad/councilofeuroperec08(1).pdf)
- SMR (standard Minimum Rules for the treatment of Prisoners , resolutie van 31 juli 1957 en 13 mei 1977)
- REC, Raad van Europa on the rights of children in residential institutions 2005
https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805daac
- NICE guideline, Violence and Agression: short-term management in mental health, health and community settings, mei 2015
www.nice.org.uk/guidance/ng10
- Actieplan van de gemeenschapsinstellingen en het centrum De Grubbe naar aanleiding van de aanbevelingen van het agentschap Zorginspectie, 24 augustus 2012.
- Europa waakt ; vrijheidsbeneming onder toezicht van het Europese antifoltercomité - Tom Daems en Stefan Parmentier, 2018
- Aan de slag met het decreet rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp-Werkmap-Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, tweede druk oktober 2008

5 DOELGROEP

De plaatsbezoeken werden uitgevoerd in de gemeenschapsinstellingen (GI's) en het Vlaams detentiecentrum te Tongeren.

De GI's bestaan uit drie instellingen:

- Gemeenschapsinstelling De Kempen, met campussen De Hutten (5 leefgroepen) en De Markt (9 leefgroepen)
- Gemeenschapsinstelling De Zande, met campussen Beernem (6 leefgroepen), Ruiselede (7 leefgroepen) en Wingene (4 leefgroepen)
- Gemeenschapsinstelling De Grubbe met campus (4 leefgroepen) in Everberg.

De GI's vallen onder de bevoegdheid van Jongerenwelzijn en worden centraal aangestuurd vanuit Brussel.

In het Vlaams detentiecentrum te Tongeren is er een afdeling onder de bevoegdheid van Jongerenwelzijn waar uit handen gegeven jongeren worden opgenomen. Recent werd deze afdeling ook aangevuld met 4 plaatsen indien er geen beschikbare plaats is in de gemeenschapsinstellingen.

Een opname in een gemeenschapsinstelling of het Vlaams detentiecentrum is altijd een opname die of beslist werd door de Jeugdrechter of het betreft uit handen gegeven jongeren (voor het Vlaams detentiecentrum) en is dus per definitie **een tijdelijke vrijheidsberovende maatregel**.

De jeugdrechter kan een jongere die **een als misdrijf omschreven feit** heeft gepleegd of **in een verontrustende leefsituatie** verkeert, plaatsen in een gemeenschapsinstelling.

Een gemeenschapsinstelling kan een open of een gesloten karakter hebben. In de open setting is het opzet om meer vrijheid te bieden en is het toezicht iets minder strikt dan in de gesloten leefgroep. Activiteiten buiten de instelling zullen sneller toegestaan worden voor jongeren in een open regime.

Ongeacht het feit of een jongere in een open of gesloten leefgroep verblijft, speelt het leven van de jongere zich vooral binnen de instelling af. In een open campus is een plaatsing mogelijk vanaf 12 jaar, een plaatsing in een gesloten campus is mogelijk vanaf 14 jaar. Dat geldt zowel voor meisjes als jongens.⁴

In verschillende gemeenschapsinstellingen worden ook jongeren uit de private voorzieningen tijdelijk geplaatst via de Jeugdrechter als tijdelijke time-out maatregel, vaak na herhaaldelijk oppositioneel gedrag.

Een jongere kan ook geplaatst worden in het Vlaams detentiecentrum van Tongeren (vanaf 16 jaar) indien het gaat om heel ernstige feiten waarna hij uit handen werd gegeven.

Jongerenwelzijn geeft aan dat door het invoeren van het nieuwe Decreet Jeugddelinquentierecht de werking van de gemeenschapsinstellingen grondig zal veranderen. De GI zullen voorbehouden worden voor jongeren die feiten plegen (MOF-kwalificatie) en het onderscheid gesloten en half-open valt weg. De GI's zijn allemaal gesloten en hebben een aanbod voor jongeren vanaf 14 jaar. Elke jongere zal starten in een module oriëntatie van maximum 1 maand waarin de noodzaak aan geslotenheid wordt onderzocht en in een advies aan de jeugdrechtbank gegeven.

---

⁴ Informatie komt van de website van Jongerenwelzijn

Capaciteit GI

Jongens		Meisjes	Totaal	
Gemeenschapsinstelling De Zande	Campus Ruiselede (open voor jongens)	63	0	63
	Campus Beernem (open en gesloten voor meisjes)	0	53	53
	Campus Wingene (gesloten voor jongens)	35	0	35
	Totaal De Zande	98	53	151
Gemeenschapsinstelling De Kempen (Mol)	Campus De Markt (open voor jongens en 10 plaatsen time-out voor meisjes)	53	28	81
	Campus De Hutten (gesloten voor jongens)	42	0	42
	Totaal De Kempen	95	28	123
Gemeenschapsinstelling De Grubbe (Everberg) (gesloten voor jongens)		40	0	40

Vlaams detentiecentrum (Tongeren)	De Wijngaard (gesloten voor jongens vanaf 16 jaar)	15	0	15	+ 4 plaatsen voor jongens uit de GI's
Totaal		251	81	332	

De plaatsbezoeken werden uitgevoerd in het Vlaams detentiecentrum De Wijngaard en alle campussen van de GI's. Overal werd de leefgroep onthaal bezocht en daarnaast nog 1 of 2 andere leefgroepen (begeleiding of time out). Hierbij waren zowel open als gesloten leefgroepen.

6 INSPECTIEPROCES

6.1 VOORBEREIDING

In een eerste fase werd een informatiemoment met alle voorzieningen en instellingen uit deze inspectieronde georganiseerd op 30 maart 2017. Tijdens dit informatiemoment werden het concept en de aanpak toegelicht en werden alle voorzieningen op de hoogte gebracht van de items die tijdens het plaatsbezoek aan bod kwamen. Zorginspectie vroeg aan de voorzieningen om gegevens over deze items op voorhand klaar te leggen en/of aan Zorginspectie via mail over te maken. Een lijst met de gevraagde gegevens werd ter beschikking gesteld aan alle geïnspecteerde voorzieningen.

6.2 PLAATSBEZOeken

De plaatsbezoeken gebeurden onaangekondigd. De keuze voor onaangekondigd inspecteren heeft als meerwaarde dat de dagdagelijks geleverde hulpverlening beter in beeld wordt gebracht. Volgende onderdelen werden geïnspecteerd: het preventief beleid, de toepassing van en het beleid rond vrijheidsbepalende maatregelen en het intern verbeterbeleid van de voorziening. De plaatsbezoeken waren zo opgebouwd dat de gesprekspartners die op dat moment aanwezig waren de nodige informatie konden bezorgen.

6.3 BRONNEN

De vaststellingen zijn gebaseerd op gesprekken met medewerkers en jongeren, op inzage in procedures en in dossiers, op inzage van cijfergegevens en allerhande documenten. Bij het afrondingsgesprek kon de directie, indien gewenst, zaken toelichten of kaderen.

6.4 BELEIDSRAPPORT

De gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum hebben een specifieke opdracht en worden centraal aangestuurd vanuit Jongerenwelzijn. Dat resulteert in gelijkaardige procedures, protocollen, afspraken en systemen. De toepassing van dit beleid werd afgetoetst tijdens de verschillende plaatsbezoeken, de vaststellingen die in de leefgroepen gedaan werden verwerkt in dit beleidsrapport.

Zorginspectie heeft beslist het beleidsrapport actief openbaar te maken door het te publiceren op de website www.departementwvg.be. Naast een communicatie over de vaststellingen, laat het toe om de aandacht voor de kwaliteit en de veiligheid van de hulpverlening in de sector te verlevendigen.

Dit rapport kan een rol spelen bij het uitwerken of herwerken van het referentiekader voor de betrokken sectoren, maar ook instellingen en voorzieningen én het beleid kunnen hiermee aan de slag.

7 PREVENTIEF BELEID

Agressie- en conflictpreventie zijn prioritair. Pas wanneer dit breder preventief beleid aanwezig is kan vrijheidsberoving, als een uitzonderlijke en kortdurende interventie, worden verantwoord. Een preventief beleid kan vorm krijgen op verschillende niveaus en op verschillende manieren.

Voorbeelden daarvan zijn:

- Een vormingsbeleid dat gericht is op preventie van conflicten, preventie van agressie, de-escalatie en op het gebruik van alternatieven voor vrijheidsbeperking. In alle settings waar gewerkt wordt met jongeren met mogelijk probleemgedrag (psychiatrie, jeugdhulp, buitengewoon onderwijs, ...) tonen verschillende onderzoeken⁵ aan dat het gebruik van signaleringsplannen, de conflictcyclus Life Space Crisis Intervention (LSCI), methodieken zoals Geweldloos Verzet,... een daling kan teweeg brengen in het aantal agressie-incidenten. Gemeenschappelijk aan deze methodieken is dat alle betrokkenen een dreigende escalatie in een vroeg stadium leren herkennen. Doordat alle betrokkenen beter inzicht krijgen in de cyclus van een crisissituatie kunnen ze sneller anticiperen op waarschuwingssignalen om zo het gedrag onder controle te krijgen.
- Voorzien in een aanbod van sessies agressiebeheersing, zelfcontrole en regulatievaardigheden voor jongeren en een aanbod van ondersteunings sessies voor hun context.
- Zorgen voor opvang na incidenten waarbij debriefing met alle betrokkenen en een herstelgesprek belangrijke facetten zijn.
- De personeelsomkadering en de infrastructuur kunnen het gebruik van alternatieven en de mogelijkheden qua de-escalatie beïnvloeden.
- Jongeren goed informeren over de leefregels die gehanteerd worden, waaronder de mogelijkheden tot contact met buitenwereld, kan een preventief effect hebben op het ontstaan van conflicten.
- Inspraak van jongeren en hun context in de jeugdhulp is een belangrijk basisaspect voor kwaliteitsvolle hulpverlening: niet enkel de betrokkenheid bij de individuele behandeling, zoals bij het opstellen en evalueren van het handelingsplan/oriëntatieverslag, maar breder gezien ook de participatie op het beleidsniveau.

7.1 DE-ESCALATIE

7.1.1 Vormingsbeleid, inscholing en conflictpreventie

Regelgeving en achtergrondkaders

Havana Rules	85. The personnel should receive such training as will enable them to carry out their responsibilities effectively, in particular training in child psychology, child welfare and international standards and norms of human rights and the rights of the child, including the present rules. The personnel should maintain and improve their knowledge and professional capacity by attending courses of in-service training, to be organized at suitable intervals throughout their career.
--------------	---

⁵ Inperken voorkomen in de residentiële zorg voor kinderen: Individuele Proactieve Agressiehanteringsmethode (IPAM), Marije Valenkamp en Fop Verheij uit Kind & Adolescent Praktijk, December 2011, Volume 10, Issue 4, pp 154–163

ERJ	<p>88.3. Staff shall develop a dynamic approach to safety and security which builds on positive relationships with juveniles in the institutions.</p> <p>88.4. Juveniles shall be encouraged to commit themselves individually and collectively to the maintenance of good order in the institution. (commentary art. 88) The strength of dynamic security is that it is likely to be proactive in an way which recognizes a threat to security at a very early stage. This aspect underlines the potential of restorative justice elements and establishing a culture of restorative conflict resolution. Institutions for juveniles with a more ‘correctional’ approach are particularly at risk of developing violent institutional subcultures. (...) In particular, careful consideration should be given to the mental state of juveniles before disciplinary steps are taken or punishment imposed on them.</p> <p>89.4. Staff shall be trained to carry out searches effectively, while at the same time respecting the dignity of those being searched and their personal possessions.</p> <p>90.3. Staff who deal directly with juveniles shall be trained in techniques that enable the minimal use of force in the restraint of aggressive behaviour.</p>
SMR	<p>Art. 54. (2) Prison officers shall be given special physical training to enable them to restrain aggressive prisoners.</p>
CPT 2015	<p>Art 120. all staff, including those with custodial duties, who are in direct contact with juveniles should receive professional training, both during induction and on an ongoing basis, and benefit from appropriate external support and supervision in the exercise of their duties. Particular attention should be given to staff training in the management of violent incidents, especially in verbal de-escalation to reduce tension and professional restraint techniques.</p>
NICE	<p>1.2.1. Health and social care provider organisations should train staff who work in services in which restrictive interventions may be used in psychosocial methods to avoid or minimise restrictive interventions.</p> <p>1.3.12. Health and social care provider organisations should give staff training in de-escalation that enables them to:</p> <ul style="list-style-type: none"> - recognise the early signs of agitation, irritation, anger and aggression - understand the likely causes of aggression or violence, both generally and for each service user - use techniques for distraction and calming, and ways to encourage relaxation - recognise the importance of personal space <p>respond to a service user's anger in an appropriate, measured and reasonable way and avoid provocation.</p> <p>1.2.3. Use crisis and risk management plans and strategies to reduce the need for restrictive interventions.</p> <p>1.2.10. Carry out the risk assessment with the service user and, if they agree, their carer. If this finds that the service user could become violent or aggressive, set out approaches that address:</p> <ul style="list-style-type: none"> - service user-related domains in the framework (see recommendation 1.2.7) - contexts in which violence and aggression tend to occur - usual manifestations and factors likely to be associated with the development of violence and aggression

	<ul style="list-style-type: none"> - primary prevention strategies that focus on improving quality of life and meeting the service user's needs - symptoms or feelings that may lead to violence and aggression, such as anxiety, agitation, disappointment, jealousy and anger, and secondary prevention strategies focusing on these symptoms or feelings - de-escalation techniques that have worked effectively in the past - restrictive interventions that have worked effectively in the past, when they are most likely to be necessary and how potential harm or discomfort can be minimised.
	<p>1.2.13. Regularly review risk assessments and risk management plans. The regularity of the review should depend on the assessment of the level of risk. Base the care plan on accurate and thorough risk assessments.</p>
	<p>1.3.16. Encourage service users to recognise their own triggers and early warning signs of violence and aggression and other vulnerabilities, and to discuss and negotiate their wishes should they become agitated. Include this information in care plans and advance statements and give a copy to the service user.</p>

Werkwijze

De algemene visie en de gehanteerde werkwijzen en methodieken met betrekking tot conflictpreventie binnen de leefgroepen werden bevestigd. De inhoud van het algemeen vormingspakket voor de begeleiders werd nagekeken. Er werd nagegaan of er tijdens de inscholing van nieuwe medewerkers aandacht is voor agressie-preventie en de-escalatie. Aandacht voor het inoefenen van afzonderingstechnieken werd gecontroleerd indien er binnen de leefgroep wordt afgezonderd.

Daarnaast werd bevestigd of de begeleiders gebruik maken van signalerings-, crisis-of time-outplannen, die minstens volgende aspecten te bevatten:

- een concrete omschrijving van signalen of vroege voortekenen;
- de mogelijke acties / stabiliserende maatregelen in verschillende fasen;
- wat de jongere kan doen;
- wat hulpverleners kunnen doen.

Vaststellingen

De gemeenschapsinstellingen hebben een eenvormig inscholingsbeleid uitgebouwd voor alle medewerkers. Ze voorzien een opleiding rond LSCI, agressiehantering en opvoedingsvaardigheden volgens Patterson. De opleidingen worden centraal aangestuurd vanuit Jongerenwelzijn. Dit alles maakt dat medewerkers methodieken kunnen toepassen om met jongeren in gesprek te gaan voor, tijdens en na een crisis. Dit gestructureerde gesprek geeft handvatten aan de jongeren om te leren uit de crisis en om bij een volgende crisis de zelfcontrole te vergroten. In alle gemeenschapsinstellingen werden coaches opgeleid om medewerkers te ondersteunen in deze methodieken.

In het Vlaams detentiecentrum is er geen inscholingsbeleid voorzien met aandacht voor agressiepreventie.

In de 15 bevestigde leefgroepen van de GI's wordt afzondering toegepast en is het inoefenen van afzonderingstechnieken opgenomen in het inscholingsprogramma. Ook in het Vlaams

detentiecentrum is het inoefenen van afzonderingstechnieken opgenomen in het inscholingsprogramma.

Tijdens het plaatsbezoek werd vastgesteld dat 5 van de 15 bevroegde leefgroepen van de GI's gebruik maken van de techniek van signaleringsplannen waarbij 2 van deze leefgroepen dit ook systematisch doen voor alle opgenomen jongeren. In het Vlaams detentiecentrum wordt geen gebruik gemaakt van signaleringsplannen.

Conclusies en reflecties

Het belang om inzicht te krijgen in de persoonlijke mechanismen van een mogelijke escalatie wordt naar voor geschoven in verschillende agressiepreventie methodieken. Gemeenschappelijk hierin is dat jongere en medewerker samen de signalen in kaart brengen die wijzen op een mogelijke de-escalatie. Simultaan wordt ook gezocht naar stabiliserende maatregelen die, door de jongere en de medewerker toegepast kunnen worden. Dergelijke methodieken werden teruggevonden in verschillende leefgroepen van de GI's. Een signaleringsplan gaat hierin nog een stapje verder doordat alles wordt neergeschreven in een overzichtelijk plan dat bijgehouden wordt gedurende het gehele traject van de jongere.

7.1.2 Ondersteuningsaanbod jongere/context.

Regelgeving en achtergrondkaders

Havana Rules	47. ...Remedial physical education and therapy should be offered, under medical supervision, to juveniles needing it.
NICE	1.2.12. Consider offering service users with a history of violence or aggression psychological help to develop greater self-control and techniques for self-soothing.
	1.7.5. Collaborate with those who have parental responsibility when managing violence and aggression in children and young people.
	1.7.11. Consider offering children and young people with a history of violence or aggression psychological help to develop greater self-control and techniques for self-soothing.
	1.7.12. Offer support and age-appropriate interventions (including parent training programmes) in line with the NICE guideline on antisocial behaviour and conduct disorders in children and young people to parents of children and young people whose behaviour is violent or aggressive.
	1.3.19. Use emotional regulation and self-management techniques to control verbal and non-verbal expressions of anxiety or frustration (for example, body posture and eye contact) when carrying out de-escalation.

Werkwijze

Er werd bevroegd of sessies over agressiebeheersing, zelfcontrole of regulatievaardigheden deel uitmaken van het ondersteuningsaanbod voor jongeren. Met betrekking tot het ondersteuningsaanbod voor de context werd gevraagd of er opvoedingsondersteuning voorzien is, specifiek gericht naar het omgaan met moeilijk gedrag, agressiepreventie en crisisinterventie.

Vaststellingen

Uit de bevraging blijkt dat 8 van de 16 bevroagde leefgroepen sessies organiseren voor de jongeren over agressiebeheersing, zelfcontrole of regulatievaardigheden. Dit kan zowel gaan om een interne organisatie van dit aanbod als over jongeren die worden doorverwezen naar externe gespecialiseerde organisaties voor dergelijke sessies. Meestal worden jongeren na intern overleg ingeschreven voor de sessies. Jongeren krijgen tijdens deze trainingen beter inzicht in hun eigen sterktes en zwaktes en wat ze met hun eigen gedrag kunnen realiseren (positief en negatief). Ze krijgen concrete handvatten zodat ze gemakkelijker met lastige situaties om kunnen gaan waardoor ze meer leren op zichzelf te vertrouwen.

Uit de bevraging blijkt dat geen van de 16 bevroagde leefgroepen sessies organiseren voor de context over agressiebeheersing, zelfcontrole of regulatievaardigheden.

Conclusies en reflecties

Een ondersteuningsaanbod voor de jongeren over agressiebeheersing, zelfcontrole of regulatievaardigheden wordt regelmatig georganiseerd.

In het actieplan van de gemeenschapsinstellingen opgemaakt na de inspecties van 2012 in de GI's (het actieplan bevat korte en lange termijn acties voor de periode 2013-2018) werd voor 2015 volgend actiepunt hierover geformuleerd: *'We verduidelijken welke positie de LSCI-methodiek inneemt ten aanzien van andere, in de instellingen gebruikte methoden om emotieregulerende vaardigheden te ontwikkelen (samen problemen oplossen, aggression replacement training, EQUIP, Rots en Water) en formuleren op basis hiervan krachtlijnen inzake het voorkomen van en het omgaan met agressief of (zelf)destructief gedrag van jongeren.'*

Gezien de opnames van de jongeren altijd tijdelijk zijn en gericht naar een herintegratie kan ook een begeleidingsaanbod voor de context een zinvol aanbod zijn in een contextgerichte werking.

7.1.3 Infrastructuur

Regelgeving en achtergrondkaders

ERJ	63.2. Juveniles shall normally be accommodated during the night in individual bedrooms, except where it is preferable for them to share sleeping accommodation. Accommodation shall only be shared if it is appropriate for this purpose and shall be occupied by juveniles suitable to associate with each other. Juveniles shall be consulted before being required to share sleeping accommodation and may indicate with whom they would wish to share.
ERJ	53.1. Institutions or sections of institutions shall provide a range of facilities to meet the individual needs of the juveniles held there and the specific purpose of their committal. 53.2. Such institutions shall provide conditions with the least restrictive security and control arrangements necessary to protect juveniles from harming themselves, staff, others or the wider community.

	<p>53.3. Life in an institution shall approximate as closely as possible the positive aspects of life in the community.</p> <p>53.4. The number of juveniles in an institution shall be small enough to enable individualised care. Institutions shall be organised into small living units.</p>
ERJ	<p>Art 108. Physical exercise should constitute an important part of the juveniles' daily programme. All juveniles should be allowed to exercise regularly, for at least two hours every day, of which at least one hour should be in the open air and, preferably, considerably more. Outdoor exercise yards should be spacious and suitably equipped to give juveniles a real opportunity to exert themselves physically (e.g. to practise sports); they should also be equipped with shelter against inclement weather.</p>
Havana Rules	<p>32. The design of detention facilities for juveniles and the physical environment should be in keeping with the rehabilitative aim of residential treatment, with due regard to the need of the juvenile for privacy, sensory stimuli, opportunities for association with peers and participation in sports, physical exercise and leisure-time activities.</p> <p>33. Sleeping accommodation should normally consist of small group dormitories or individual bedrooms, while bearing in mind local standards. During sleeping hours there should be regular, unobtrusive supervision of all sleeping areas, including individual rooms and group dormitories, in order to ensure the protection of each juvenile. Every juvenile should, in accordance with local or national standards, be provided with separate and sufficient bedding, which should be clean when issued, kept in good order and changed often enough to ensure cleanliness.</p> <p>34. Sanitary installations should be so located and of a sufficient standard to enable every juvenile to comply, as required, with their physical needs in privacy and in a clean and decent manner.</p> <p>47. Every juvenile should have the right to a suitable amount of time for daily free exercise, in the open air whenever weather permits, during which time appropriate recreational and physical training should normally be provided. Adequate space, installations and equipment should be provided for these activities. Every juvenile should have additional time for daily leisure activities, part of which should be devoted, if the juvenile so wishes, to arts and crafts skill development. The detention facility should ensure that each juvenile is physically able to participate in the available programmes of physical education. Remedial physical education and therapy should be offered, under medical supervision, to juveniles needing it.</p>
NICE	<p>1.2.7. Improve or optimise the physical environment (for example, use unlocked doors whenever possible, enhance the décor, simplify the ward layout and ensure easy access to outside spaces and privacy). Anticipate that restricting a service user's liberty and freedom of movement (for example,</p>

	not allowing service users to leave the building) can be a trigger for violence and aggression.
	1.3.14. Separate agitated service users from others (using quiet areas of the ward, bedrooms, comfort rooms, gardens or other available spaces) to aid de-escalation, ensuring that staff do not become isolated.
	1.3.20. Use a designated area or room to reduce emotional arousal or agitation and support the service user to become calm. In services where seclusion is practised, do not routinely use the seclusion room for this purpose because the service user may perceive this as threatening.
	1.7.13. Offer the child or young person the opportunity to move away from the situation in which the violence or aggression is occurring, for example to a quiet room or area.

Werkwijze

Tijdens het plaatsbezoek werd het aantal mogelijkheden voor de-escalatie op vlak van infrastructuur (comfortrooms, time-out ruimtes,...) op de leefgroepen bekeken. Er werd nagegaan of:

- Alle jongerenkamers eenpersoonskamers zijn en of deze vrij toegankelijk zijn voor de jongeren overdag.
- De leefgroep, naast individuele jongerenkamers en de gemeenschappelijke leefruimte, kan beschikken over binnenruimtes voor de-escalatie (m.a.w. een aparte ruimte met open deur) en of deze vrij toegankelijk zijn voor de jongeren overdag.
- De leefgroep beschikt over buiteninfrastructuur i.f.v. de-escalatie zoals tuin, buiten sportaccommodatie,... en of deze vrij toegankelijk zijn voor de jongeren overdag.

Vaststellingen

Het aantal mogelijkheden voor de-escalatie op vlak van infrastructuur werd op alle 16 geïnspecteerde leefgroepen bekeken.

- In de 15 leefgroepen van de GI's zijn alle jongerenkamers eenpersoonskamers. Deze jongerenkamers zijn op alle leefgroepen niet vrij toegankelijk. In het Vlaams detentiecentrum hebben alle jongeren een individuele verblijfruimte. Ze verblijven hier gemiddeld 16 uur per dag.
- Los van de eenpersoonskamer en de leefruimte beschikken 4 van de 15 leefgroepen van de GI's over ruimtes die kunnen ingezet worden als de-escalatieruimte. Dit omvat voor 2 leefgroepen huiselijk ingerichte ruimtes met aanwezigheid van o.a. een tv-scherm, voor 1 leefgroep zijn dit 2 ontspanningsruimtes en voor een vierde leefgroep betreft dit 2 multifunctionele kamers (jongerenkamers met camera). De vrije toegankelijkheid voor de jongeren van deze ruimtes werd niet bevraagd. In het Vlaams detentiecentrum verblijven de jongeren in hun verblijfsruimte als er geen begeleide activiteiten plaats vinden. Er zijn geen bijkomende ruimtes voor de-escalatie voorzien.
- 13 van de 16 bezochte leefgroepen beschikken over een terras/tuin of sportaccommodatie. Geen van deze buitenaccommodaties is vrij toegankelijk voor de jongeren. In het Vlaams detentiecentrum kunnen jongeren onder begeleiding naar de fitness, naar de wandeling of een activiteit bijwonen in de polyvalente ruimte.

In GI De Grubbe werd een sterk verouderde infrastructuur vastgesteld. In afwachting van de nieuwbouw, waarvan men in 2019 de ingebruikname voorziet, leven de jongeren hier samen op een te kleine oppervlakte, in afgeleefde gebouwen. In een aantal leefgroepen van andere voorzieningen werden ook infrastructurale knelpunten vastgesteld zoals o.a. niet zelfstandig het licht in de eigen kamer kunnen bedienen, niet beschikken over een oproepsysteem in de jongerenkamers, geen sanitair in de kamers waardoor nachtemmers moeten gebruikt worden...

In het Vlaams detentiecentrum werd opgemerkt dat de persoonlijke verblijfruimtes van de jongeren 9m² bedragen en dat in de ruimtes slechts beperkt daglicht aanwezig is.

Deze infrastructurale knelpunten kunnen aanleiding geven tot escalatie of extra vrijheidsbeperkingen voor de jongeren.

Conclusies en reflecties

Gezien infrastructuur een belangrijke rol speelt in het vermijden van agressie is het belangrijk dat het beleid van de instelling inzet op infrastructurale alternatieven voor de-escalatie die het pedagogisch concept ondersteunen.

Een beleid met een vrijheidsbeperkend kader op maat waarbinnen de jongere kan groeien van een zeer gesloten naar een open regime heeft nood aan een infrastructuur die dit ondersteunt. Volgende infrastructurale mogelijkheden kunnen hierbij zeker hulpmiddelen zijn zonder dat een effectieve vrijheidsberovende maatregel dient genomen te worden:

- Comfortrooms of andere alternatieve binnen-infrastructuur.
Ruimten met een niet-afgesloten deur waar de jongere zich vrijwillig kan terug trekken om tot rust te komen (o.a. ontspanningsruimtes, comfortrooms...) hebben nog onvoldoende ingang gevonden in de voorzieningen.
- Meer structurele mogelijkheden.
Sommige leefgroepen kampen met structurele beperkingen; verschillende leefgroepen zijn zeer beperkt in oppervlakte, er zijn geen bijkomende ruimtes of er zijn geen aanpalend terras of tuin beschikbaar,...
- Meer vrij toegankelijke de-escalatieruimten.
De meeste leefgroepen beschikken wel over buiten-infrastructuur, maar jongeren kunnen hier enkel onder toezicht gebruik van maken.

In de gedragscode separatie lezen we: "deur in principe niet op slot". Uit de vaststellingen tijdens de plaatsbezoeken bleek dat dit principe meestal niet gevolgd wordt. Een grondige evaluatie lijkt aangewezen waarbij duidelijker zou afgelijnd kunnen worden wanneer de deur van de jongerenkamer echt op slot dient te zijn (= separatie) of wanneer de veiligheid toelaat dat ze open blijft.

7.1.4 Personeelsomkadering

Regelgeving en achtergrondkaders

ERJ	<p>Art. 19. Sufficient resources and staffing shall be provided to ensure that interventions in the lives of juveniles are meaningful. Lack of resources shall never justify the infringement of the human rights of juveniles.</p> <p>Art. 130. The staff concerned with the implementation of community sanctions and measures and the deprivation of liberty of juveniles shall be sufficiently numerous to carry out their various duties effectively and shall include a sufficient range of specialists to meet the needs of the juveniles in their care.</p>
Havana Rules	<p>51. ... Every detention facility for juveniles should have immediate access to adequate medical facilities and equipment appropriate to the number and requirements of its residents and staff trained in preventive health care and the handling of medical emergencies...</p>
NICE	<p>1.4.2. Health and social care provider organisations should:</p> <ul style="list-style-type: none"> - define staff/patient ratios for each inpatient psychiatric ward and the numbers of staff required to undertake restrictive interventions - ensure that restrictive interventions are used only if there are sufficient numbers of trained staff available - ensure the safety of staff during the use of restrictive interventions, including techniques to avoid injuries from needles during rapid tranquillisation.

Werkwijze

De mogelijkheid om extra hulp in te roepen van collega's bij noodgevallen (24 uur op 24) werd bevestigd. Verwacht wordt dat in noodgevallen binnen de 15 minuten ondersteuning kan geboden worden. Zorginspectie stelt de tijdslimiet van 15 minuten voorop, gezien het gaat om een acute crisissituatie waarbij snel gehandeld moet worden. Deze tijdslimiet is geen afdwingbare of vastgelegde norm; hij wordt naar voren geschoven vanuit zorg voor de jongeren en de medewerkers.

Vaststellingen

Zowel in de leefgroepen van de GI's als in het Vlaams detentiecentrum kan overdag extra hulp oproepen worden binnen de 15 minuten.

Alle bevestigde voorzieningen kunnen ook 's nachts voorzien in een ondersteuning binnen de 15 minuten. De personeelsomkadering 's nachts wordt voor de GI's, op instellingsniveau (niet op leefgroepsniveau) ingezet, er wordt gewerkt met nachtwakers, deze hebben geen pedagogische kwalificatie. Voor het Vlaamse detentiecentrum worden eveneens nachtwakers ingezet zonder pedagogische kwalificatie.

In de GI's is er een campusverantwoordelijke van wacht gedurende 24 uur (overdag is die aanwezig in het gebouw, 's nachts oproepbaar in geval van nood). Er zijn geen duidelijke afspraken in welk tijdsbestek de campusverantwoordelijk dan moet aanwezig zijn. In het Vlaams detentiecentrum kan de directeur opgeroepen worden in geval van nood.

Tijdens de inspectieronde gaven begeleiders, staf -en directieleden aan dat de personeelsomkadering niet toelaat om altijd de eigen visie en procedures over vrijheidsberoving in de praktijk te brengen. In principe beoogt men separatie en afzondering zo kort en zo weinig mogelijk toe te passen. De realiteit zoals vastgesteld bij de plaatsbezoeken geeft een ander beeld:

- Nachtwakers hebben geen pedagogische kwalificatie. Het stopzetten van een afzonderingsmaatregel kan enkel beslist worden door het pedagogisch personeel in overleg met de campusverantwoordelijke. Dit heeft tot gevolg dat jongeren, afgezonderd tijdens de avond, automatisch een gehele nacht opgesloten blijven in de afzonderingskamer.
- In alle bevraagde leefgroepen worden omwille van toezichtsbependingen of uit veiligheidsoverwegingen standaard separaties uitgevoerd. Dit is vooral het geval gedurende de nacht en tijdens personeelsoverleg, wanneer er onvoldoende medewerkers aanwezig zijn om het toezicht te garanderen.

Verpleegkundigen zijn in alle voorzieningen van maandag tot vrijdag werkzaam. De beschikbaarheid van medische ondersteuning bij het toepassen van een afzonderingsmaatregel werd bij deze inspectie niet nagegaan.

De aanwezigheid en de oproepbaarheid/beschikbaarheid van de artsen werd evenmin actief bevraagd. Bijna alle voorzieningen stellen een goede samenwerking te hebben met de huisartsen. In sommige leefgroepen wordt melding gemaakt van een psychiater of een vaste huisarts die dagelijks/wekelijks langskomt in de voorziening. Tijdens deze inspectie werden de concrete samenwerking en beschikbaarheid niet verder bevraagd.

Conclusies en reflecties

Preventie van vrijheidsbependingende maatregelen heeft linken met personeelsomkadering: er is zowel voldoende personeel nodig om (vroeg)signalen van dreigende escalatie te kunnen opmerken en in een preventieve ontlading te kunnen voorzien als voldoende personeel om in veilige omstandigheden de gepaste acties te kunnen stellen.

Alle voorzieningen kunnen overdag en 's nachts voorzien in extra ondersteuning bij noodgevallen wat positief bijdraagt tot de veiligheid in de voorzieningen en tot het veiligheidsgevoel van de personeelsleden.

Het verdient aanbeveling om de impact van de personeelsbestaffing op het beleid inzake vrijheidsbependingende maatregelen in kaart te brengen.

7.2 INFORMEREN OVER EN BETREKKEN VAN JONGEREN

7.2.1 Leefregels en controles

Regelgeving en achtergrondkaders

DRM	<p>Art. 11: De minderjarige heeft recht op duidelijke, toereikende en voor hem begrijpelijke informatie over de jeugdhulp en over alle zaken die daarmee verband houden, inzonderheid leefregels en afspraken.</p> <p>Art. 28: De procedures van jeugdhulpvoorzieningen om tot tijdelijke afzondering of tijdelijke vrijheidsbeperking over te gaan, zijn duidelijk omschreven in het huishoudelijk reglement en worden duidelijk meegedeeld. Als gebruik wordt gemaakt van een beveiligingskamer, beschrijft het huishoudelijk reglement in elk geval: de inrichting en het gebruik van de beveiligingskamer, het beveiligingsdossier, de duur van de beveiliging en het toezicht.</p>
BVR betreffende de integrale jeugdhulp 21/02/2014	<p>Artikel 64. (28/02/2014- ...)</p> <p>De gemandateerde voorziening informeert de aanmelder, de minderjarige, zijn ouders en, in voorkomend geval, zijn opvoedingsverantwoordelijken over:</p> <p>1° de opdracht en het mandaat van de gemandateerde voorziening;</p> <p>2° de rechten en de plichten van de minderjarige, zijn ouders en, in voorkomend geval, zijn opvoedingsverantwoordelijken;</p> <p>3° de bestaande klachtenprocedures.</p>
Havana Rules	<p>Art. 24. On admission, all juveniles shall be given a copy of the rules governing the detention facility and a written description of their rights and obligations in a language they can understand, together with the address of the authorities competent to receive complaints, as well as the address of public or private agencies and organizations which provide legal assistance.</p> <p>For those juveniles who are illiterate or who cannot understand the language in the written form, the information should be conveyed in a manner enabling full comprehension .</p> <p>Art. 36. To the extent possible juveniles should have the right to use their own clothing. Detention facilities should ensure that each juvenile has personal clothing suitable for the climate and adequate to ensure good health, and which should in no manner be degrading or humiliating. Juveniles removed from or leaving a facility for any purpose should be allowed to wear their own clothing.</p> <p>Art.70. No juvenile should be disciplinarily sanctioned except in strict accordance with the terms of the law and regulations in force. No juvenile should be sanctioned unless he or she has been informed of the alleged infraction in a manner appropriate to the full understanding of the juvenile, and given a proper opportunity of presenting his or her defense, including the right of appeal to a</p>

	<p>competent impartial authority. Complete records should be kept of all disciplinary proceedings.</p>
ERJ	<p>62.3. At admission, the rules of the institution and the rights and obligations of the juvenile shall be explained in a language and manner that the juvenile understands</p> <p>89.1. There shall be detailed procedures regarding searching of juveniles, staff, visitors and premises. The situations when such searches are necessary and their nature shall be defined by national law.</p> <p>89.2. Searches shall respect the dignity of juveniles concerned and as far as possible their privacy. Juveniles shall be searched by staff of the same gender. Related intimate examinations must be justified by reasonable suspicion in an individual case and shall be conducted by a medical practitioner only.</p> <p>89.3. Visitors shall only be searched if there is a reasonable suspicion that they may have something in their possession that threatens the safety and security of the institution.</p> <p>89.4. Staff shall be trained to carry out searches effectively, while at the same time respecting the dignity of those being searched and their personal possessions.</p>
CPT 2015	<p>130. Upon admission, all juveniles should be given a copy of the rules governing everyday life in the institution and a written description of their rights and obligations in a language and manner they can understand. Juveniles should also be given information on how to lodge a complaint, including the contact details of the authorities competent to receive complaints, as well as the addresses of any services which provide legal assistance.</p> <p>For those juveniles who are illiterate or who cannot understand the language in the written form, the above-mentioned information should be conveyed in a manner enabling full comprehension.</p>
SMR	<p>Rule 35. (1) Every prisoner on admission shall be provided with written information about the regulations governing the treatment of prisoners of his category, the disciplinary requirements of the institution, the authorized methods of seeking information and making complaints, and all such other matters as are necessary to enable him to understand both his rights and his obligations and to adapt himself to the life of the institution. 6 (2) If a prisoner is illiterate, the aforesaid information shall be conveyed to him orally.</p> <p>Rule 54: Upon admission, every prisoner shall be promptly provided with written information about: (a) The prison law and applicable prison regulations; (b) His or her rights, including authorized methods of seeking information, access to legal advice, including through legal aid schemes, and procedures for making requests or complaints; (c) His or her obligations, including applicable disciplinary sanctions; and (d) All other matters necessary to enable the prisoner to adapt himself or herself to the life of the prison.</p>
NICE	<p>1.3.1 Health and social care provider organisations should have an operational policy on the searching of service users, their belongings and the environment in which they are accommodated, and the searching of <u>carers</u> and visitors. The policy should address:</p> <ul style="list-style-type: none"> - the reasons for carrying out a search, ensuring that the decision to search is proportionate to the risks

	<ul style="list-style-type: none"> - the searching of service users detained under the Mental Health Act 1983 who lack mental capacity - the rationale for repeated searching of service users, carers or visitors, for example those who misuse drugs or alcohol - the legal grounds for, and the methods used when, undertaking a search without consent, including when the person physically resists searching - which staff members are allowed to undertake searching and in which contexts - who and what can be searched, including persons, clothing, possessions and environments - the storage, return and disposal of drugs or alcohol - how to manage any firearms or other weapons carried by service users, including when to call the police <p>links to other related policies such as those on drugs and alcohol, and on police liaison.</p>
	<p>1.3.2 Develop and share a clear and easily understandable summary of the policy on searching, for use across the organisation for all service users, carers or visitors who may be searched.</p>

Werkwijze

Tijdens de plaatsbezoeken werden de leefregels en de mogelijke controles die uitgevoerd worden bevraagd bij personeelsleden en jongeren en werden de infobrochures ingekeken:

- Welke leefregels zijn er die invloed hebben op de vrijheid van jongeren?
- Welke informatie krijgen de jongeren en hun ouders/context over de leefregels?
- Welke controles gebeuren er?
- Zijn er procedures opgemaakt voor de verschillende controles die er gebeuren?

Vaststellingen

In alle 16 bevroagde leefgroepen gelden er algemene leefregels, d.w.z. afspraken die voor alle jongeren gelden. Alle bevroagde leefgroepen hebben een brochure waarin deze leefregels worden toegelicht. Voor de gemeenschapsinstellingen staan deze algemene leefregels ook op de website van Jongerenwelzijn (wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/jeugdhulp/publieke.../huishoudelijk-reglement). In het detentiecentrum zijn deze huisregels gebundeld in een brochure. Die wordt jaarlijks herzien en de nieuwe versie wordt aan de jongeren bezorgd.

In alle 16 bevroagde leefgroepen zijn er verschillende controles mogelijk: lichaamscontrole, kamercontrole, bagagecontrole, postcontrole en drugscreening

In alle 16 bevroagde leefgroepen wordt er schriftelijk informatie verstrekt over de wijze waarop deze controles worden uitgevoerd. De lijst met mogelijke controles en informatie over de wijze waarop ze worden uitgevoerd, is na te lezen op de website van de gemeenschapsinstellingen. In de meeste infobrochures worden deze controles met hun uitvoeringswijze ook vermeld. In het Vlaams detentiecentrum zijn de procedures voor de controles die gebeuren terug te vinden in de richtlijnen voor het personeel en in de dienstnota's.

Een aantal separaties behoren standaard tot het basisregime van elke gemeenschapsinstelling en het Vlaams detentiecentrum met name: nachtelijke opsluiting in de eigen kamer, verplichte kamermomenten met afgesloten deur (ingebed in het dagprogramma) en kamermomenten met afgesloten deur als sanctie.

Daarnaast zijn volgende vrijheidsbeperkende regels van toepassing in alle bevraagde leefgroepen:

- Auditieve controle tijdens belmomenten: deze vrijheidsbeperkende maatregel valt binnen de veiligheidsprocedure van de GI's en kan in elke leefgroep van de GI's worden toegepast. In de praktijk wordt deze leefregel niet in elke leefgroep even strikt toegepast.
- Geen vrije toegang tot de eigen kamer overdag is in alle bevraagde leefgroepen van toepassing.
- Geen bezoek op de eigen kamer is in alle bevraagde leefgroepen van toepassing. Deze leefregel valt binnen de veiligheidsprocedure van de GI's en het detentiecentrum.
- Dragen van instellingskledij in de onthaalleefgroep: deze vrijheidsbeperkende maatregel wordt toegepast in het Vlaams detentiecentrum en in de onthaalgroepen te Ruiselede en te Beernem. In de onthaalgroep van De Hutten dient bij aankomst gewisseld worden met instellingskledij maar na controle en schoonmaak van de eigen kledij mag deze terug worden gedragen.

Er werden 37 jongeren bevraagd over de informatie die ze kregen over de leefgroepsregels. Alle bevraagde jongeren gaven aan dat de regels voor hen duidelijk waren. 5 jongeren gaven spontaan aan dat het niet altijd duidelijk is welke sanctie gekoppeld is aan welk vergrijp. Dit hangt volgens hen soms ook van de begeleiding af.

Conclusies en reflecties

De GI's zetten in hun pedagogisch concept in op het bieden van structuur, het inbouwen van vaste rustmomenten, als elementen van preventie van agressie en van begeleiding van de jongeren. De meerwaarde die dergelijke structuur kan bieden wordt niet in vraag gesteld. Wel of dit altijd met gesloten deur moet gebeuren.

Alle geïnspecteerde leefgroepen beschikken over schriftelijke informatie over de leefregels die van toepassing zijn.

Er werd niet ingezoomd op de medische aspecten rond controles, afzondering en separaties.

Zorginspectie bekeek de lijst van de vrijheidsbeperkende leefregels die in de bevraagde leefgroepen van toepassing zijn:

Auditieve controle tijdens belmomenten: de auditieve controle tijdens belmomenten maakt deel uit van de veiligheidsprocedure in de GI's. In het detentiecentrum is er visueel toezicht tijdens de belmomenten.

Geen vrije toegang tot de eigen kamer overdag: deze leefregel maakt deel uit van de algemene veiligheidsprocedures van de GI's en het detentiecentrum. Dit wordt zeer algemeen toegepast. Een aantal van de bevraagde jongeren geven aan hiertoe weinig nood te hebben doordat er in het dagprogramma vaste kamermomenten zijn ingebouwd.

Geen bezoek op de eigen kamer: deze leefregel maakt deel uit van de algemene veiligheidsprocedures van de GI's en het Vlaams detentiecentrum. Dit wordt zeer algemeen toegepast omwille van de toezichtsbeperkingen.

Dragen van instellingskledij in de onthaalleefgroep: In de voorgaande inspecties in 2012 en 2015 werd het in stand houden van deze regel in vraag gesteld door de inspectie omdat het DRM stelt dat jongeren met waardigheid en respect dienen behandeld te worden. Bij deze plaatsbezoeken werd vastgesteld dat het dragen van instellingskledij in de meeste leefgroepen afgeschaft werd. Waar dit nog niet het geval was, werd de meerwaarde van deze regel door de jongeren sterk in vraag gesteld gezien er standaardprocedures zijn naar controles bij aankomst.

7.2.2 Contact met de buitenwereld

Regelgeving en achtergrondkaders

DRM	<p>Art. 14: Als jeugdhulpverlening de minderjarige scheidt van zijn ouder of opvoedingsverantwoordelijke, heeft de minderjarige recht op informatie over en op regelmatig persoonlijk en rechtstreeks contact met die persoon, tenzij dit in strijd is met het belang van de minderjarige, zoals omschreven in artikel 5, of met een rechterlijke beslissing.</p> <p>Art. 28: Lichamelijke straffen, geestelijk geweld, onthouding van maaltijden en, behoudens andersluidende rechterlijke beslissing, onthouding van bezoekrecht, zijn verboden.</p>
Havana Rules	<p>J. Contacts with the wider community</p> <p>59. Every means should be provided to ensure that juveniles have adequate communication with the outside world, which is an integral part of the right to fair and humane treatment and is essential to the preparation of juveniles for their return to society. Juveniles should be allowed to communicate with their families, friends and other persons or representatives of reputable outside organizations, to leave detention facilities for a visit to their home and family and to receive special permission to leave the detention facility for educational, vocational or other important reasons. Should the juvenile be serving a sentence, the time spent outside a detention facility should be counted as part of the period of sentence.</p> <p>60. Every juvenile should have the right to receive regular and frequent visits, in principle once a week and not less than once a month, in circumstances that respect the need of the juvenile for privacy, contact and unrestricted communication with the family and the defence counsel.</p> <p>61. Every juvenile should have the right to communicate in writing or by telephone at least twice a week with the person of his or her choice, unless legally restricted, and should be assisted as necessary in order effectively to enjoy this right. Every juvenile should have the right to receive correspondence.</p>
ERJ	<p>53.5. Juvenile institutions shall be located in places that are easy to access and facilitate contact between the juveniles and their families. They should be established and integrated into the social, economic and cultural environment of the community.</p>

	<p>83. Juveniles shall be allowed to communicate through letters, without restriction as to their number and as often as possible by telephone or other forms of communication with their families, other persons and representatives of outside organisations and to receive regular visits from these persons.</p> <p>84. Arrangements for visits shall be such as to allow juveniles to maintain and develop family relationships in as normal a manner as possible and have opportunities for social reintegration.</p> <p>85.1. Institutional authorities shall assist juveniles in maintaining adequate contact with the outside world and provide them with the appropriate means to do so.</p> <p>85.2. Communication and visits may be subject to restrictions and monitoring necessary for the requirements of continuing criminal investigations, maintenance of good order, safety and security, prevention of criminal offences and protection of victims of crime, but such restrictions, including specific restrictions ordered by a judicial authority, shall nevertheless allow an acceptable minimum level of contact.</p>
Children's rights	If you are separated from your parents, or from one of them, you have the right to see them regularly, unless this is not in your interests.
CPT 2015	127. The CPT wishes to stress that a juvenile's contact with the outside world should never be denied as a disciplinary measure; nor should it be limited unless the disciplinary offence relates to such contact.
NICE	1.7.16 Do not use punishments, such as removing contact with parents or <u>carers</u> or access to social interaction, withholding nutrition or fluids, or corporal punishment, to force compliance.

Werkwijze

Jongeren werden tijdens de plaatsbezoeken bevestigd over de mogelijkheden die er zijn qua contact met het persoonlijk netwerk van de jongere waarvoor de jeugdrechter geen verbod heeft opgelegd. De onthaalbrochure en het document met de leefregels werden opgevraagd. Indien niet alle informatie hierin werd teruggevonden werden medewerkers hierover bevestigd.

Vaststellingen

Dagelijks bezoek ontvangen en dagelijks telefoneren is enkel mogelijk in het Vlaams detentiecentrum De Wijngaard. Gebruik van GSM en WIFI is in alle 16 bevestigde leefgroepen niet toegelaten. In de GI's zijn er vaste, gemeenschappelijke bezoekmomenten onder toezicht. In het Vlaams detentiecentrum is dagelijks bezoek en telefoneren mogelijk.

Er werden 37 jongeren bevestigd over de contactmogelijkheden met hun persoonlijk netwerk. Twee bevestigde jongeren (uit het Vlaams detentiecentrum) gaven aan dat dagelijks contact mogelijk is met familie en vrienden. Tijdens deze bevestiging gaven verschillende jongeren ook mee dat de vaste belmomenten die begrensd zijn in tijd heel kort worden als die nog opgesplitst dienen te worden naar verschillende bellers (bijvoorbeeld bij gescheiden ouders).

Conclusies en reflecties

‘Wetenschappelijk onderzoek bevestigt dat bezoek en contact met de buitenwereld belangrijke aspecten zijn van het re-integratie- en resocialisatieproces van jongeren die van hun vrijheid worden beroofd. Vrijheidsberoving heeft een negatieve impact op de sociale relaties en contacten van adolescenten en dit tijdens een levensfase waarin deze sociale steun door contacten met significante anderen als cruciaal wordt beschouwd. Contact met ouders en steun door significante anderen tijdens de plaatsing hangen samen met een vermindering van depressieve gevoelens tijdens de vrijheidsberoving en van gewelddadig gedrag na de vrijheidsberoving.’⁶

Tijdens deze inspectie werden de contactmogelijkheden met het persoonlijk netwerk van de jongeren bevraagd in het kader van de preventie van agressie. Er werd niet expliciet bevraagd of de bezoekregeling ook mogelijk blijkt indien een jongere in afzondering of separatie wordt geplaatst.

7.2.3 Betrekken van jongeren

Regelgeving en achtergrondkaders

DRM	<p>Art. 16: Onverminderd de procedureregels voor het verlenen van gerechtelijke jeugdhulp, heeft de minderjarige recht op participatie bij de totstandkoming en de uitvoering van de jeugdhulp die hem wordt verleend.</p> <p>Art. 17: Onverminderd de procedureregels voor het verlenen van gerechtelijke jeugdhulp, heeft de minderjarige recht op een periodieke evaluatie van de jeugdhulpverlening die hij krijgt, in verhouding tot de duur van die hulpverlening. Hij heeft recht op participatie bij die evaluatie.</p> <p>Art. 17. Onverminderd de procedureregels voor het verlenen van gerechtelijke jeugdhulp, heeft de minderjarige recht op een periodieke evaluatie van de jeugdhulpverlening die hij krijgt, in verhouding tot de duur van die hulpverlening. Hij heeft recht op participatie bij die evaluatie.</p> <p>Art. 18. Tenzij dat in strijd is met een rechterlijke beslissing en voor zover de opdracht en de organisatie van de jeugdhulpvoorziening dat toelaten, heeft de minderjarige aan wie die voorziening semi-residentiële of residentiële jeugdhulpverlening aanbiedt, het recht om met medebewoners te vergaderen over aspecten van de jeugdhulpverlening.</p> <p>Art. 19. De jeugdhulpvoorzieningen beschikken over een regeling met betrekking tot de inspraak van de minderjarige. Die inspraakregeling voldoet ten minste aan de volgende eisen:</p> <ul style="list-style-type: none"> 1° er is een inspraakorgaan of een inspraakprocedure; 2° indien mogelijk en in elk geval bij semi-residentiële of residentiële jeugdhulpverlening die gemiddeld ten minste zes maanden bedraagt, gebeurt de inspraak collectief;
-----	---

⁶ Europa waakt Vrijheidsbeneming onder toezicht van het Europese antifoltercomité – Tom Daems en Stephan Parmentier

	<p>3° elke minderjarige aan wie de jeugdhulpvoorziening jeugdhulpverlening aanbiedt, kan participeren aan de inspraak;</p> <p>4° de jeugdhulpvoorziening biedt haar medewerking om de inspraak te realiseren</p>
ERJ	<p>13. Any justice system dealing with juveniles shall ensure their effective participation in the proceedings concerning the imposition as well as the implementation of sanctions or measures. Juveniles shall not have fewer legal rights and safeguards than those provided to adult offenders by the general rules of criminal procedure.</p> <p>50.3. Juveniles deprived of their liberty shall be encouraged to discuss matters relating to general conditions and regime activities in institutions and to communicate individually or, where applicable, collectively with authorities about these matters</p> <p>62.6. As soon as possible after admission:</p> <p><i>a.</i> the juvenile shall be interviewed and a first psychological, educational and social report identifying any factors relevant to the specific type and level of care and intervention shall be made;</p> <p><i>b.</i> the appropriate level of security for the juvenile shall be established and if necessary alterations shall be made to the initial placement;</p> <p><i>c.</i> save in the case of very short periods of deprivation of liberty, an overall plan of educational and training programmes in accordance with the individual characteristics of the juvenile shall be developed and the implementation of such programmes shall begin; and</p> <p><i>d.</i> the views of the juvenile shall be taken into account when developing such programmes</p>
Kinderrechten-verdrag	<p>Art. 12.1 De Staten die partij zijn, verzekeren het kind dat in staat is zijn of haar eigen mening te vormen, het recht die mening vrijelijk te uiten in alle aangelegenheden die het kind betreffen, waarbij aan de mening van het kind passend belang wordt gehecht in overeenstemming met zijn of haar leeftijd en rijpheid.</p> <p>Art. 12.2. Hiertoe wordt het kind met name in de gelegenheid gesteld te worden gehoord in iedere gerechtelijke en bestuurlijke procedure die het kind betreft, hetzij rechtstreeks, hetzij door tussenkomst van een vertegenwoordiger of een daarvoor geschikte instelling, op een wijze die verenigbaar is met de procedureregels van het nationale recht</p>
NICE	1.2.3. Involve and empower service users and their carers

Werkwijze

De leefgroepen werden bevraagd over de manieren waarop jongeren betrokken worden bij beleidsmatige aspecten van de hulpverlening en dit zowel op organisatie-, leefgroeps- en individueel niveau.

Jongeren werd gevraagd of ze een handelings – of begeleidingsplan hebben, of ze uitgenodigd worden op een multidisciplinaire bespreking van hun begeleidingsplan en of hun context hierop uitgenodigd worden.

Vaststellingen

Bij 2 van de 13 bevroagde leefgroepen is jongerenparticipatie op organisatieniveau aanwezig. In drie leefgroepen werd dit niet bevroagd.

Bij 11 van de 16 bevroagde leefgroepen is jongerenparticipatie op leefgroepsniveau aanwezig. In een aantal leefgroepen gaven de medewerkers aan dat de deelname aan bewonersvergaderingen verplicht is. Vaak is er binnen de bewonersvergaderingen ook een mogelijkheid voor de jongeren om zelf afspraken in vraag te stellen of voorstellen te doen.

Jongeren werden ook bevroagd over hun betrokkenheid in hun individueel traject. Bij de 16 bevroagde leefgroepen zijn er 5 onthaalgroepen. Gezien jongeren daar meestal zeer recent zijn opgenomen en in principe ook snel doorschuiven naar andere leefgroepen binnen de voorziening werden deze leefgroepen niet meegenomen in de bevroaging. In de overige 11 leefgroepen geven medewerkers telkens aan dat jongeren betrokken worden in hun individueel traject.

De mogelijkheid tot aanwezigheid op handelingsplanbesprekingen of andere overlegmomenten aangaande hun individueel traject werd nagevroagd bij 23 jongeren, 17 van hen antwoordden positief op deze vraag.

Conclusies en reflecties

De participatie van de jongeren gebeurt meestal op het niveau van de leefgroep waarin ze verblijven. Dit gebeurt meestal via bewonersvergaderingen waar jongeren hun mening kunnen geven over verschillende aspecten van het samenwonen, gaande van keuze in het menu tot mee beslissen in vrijetijdsbesteding, uitstappen....

De GI's formuleerden rond het organiseren van bewonersbesprekingen een actiepunt in 2012: 'De inspraakprocedures die voorzien zijn in het kader van bewonersvergaderingen worden op punt gesteld en de opvolging hiervan wordt cyclisch georganiseerd volgens het PDCA-principe.'

De uitvoering van deze actie was lopende in alle campussen tijdens de opvolgingsinspectie in 2015. In het beleidsrapport van 2015 meldde Zorginspectie hierover het volgende: 'Bewonersvergaderingen worden in elke campus gebruikt als inspraak voor de jongeren (echter daarom niet in alle leefgroepen). Het verloop van de bewonersvergadering ligt meestal vast. De bevroagde jongeren geven aan dat de inspraak vaak beperkt blijft tot praktische zaken zoals voeding, vrijetijdsactiviteiten,....

Ook inzake de inspraak en participatie in het individueel traject formuleerden de GI's duidelijke actiepunten in hun actieplan in 2012. De conclusie van Zorginspectie in de opvolgingsinspecties in 2015 luidde hieromtrent als volgt: 'In verschillende campussen kon worden aangetoond dat de jongeren een actieve en reële inbreng hebben in hun handelingsplan. Zo moeten ze bijvoorbeeld zelf een actieplan/vertrekplan opmaken en dit voorstellen in een rondetafelgesprek in aanwezigheid van o.a. hun ouders/opvoedingsverantwoordelijken en de verwijzer. In andere campussen blijft het effectief mee participeren aan de individuele besprekingen moeilijk realiseerbaar. Er werd ook vastgesteld dat de inbreng van de jongeren bij de opmaak van het handelingsplan in deze campussen weinig zichtbaar is. De bevroagde jongeren voelden zich op die manier weinig betrokken bij de opmaak van het

handelingsplan.’ Het actieplan vermeldt in dit kader nog acties in 2016 en 2017, namelijk ‘het scheppen van ruimte om jongeren systematisch mee te laten beslissen over de invulling en bijsturing van hun handelingsplan in welomschreven modules’ en het ‘verduidelijken op welke manier jongeren kunnen meebeslissen over de keuzes in het verdere hulpverlenings- en onderwijstraject tijdens onderhandelingen met externe partners en de verwijzer.’

Op basis van de vaststellingen kunnen we concluderen dat ondertussen de meerderheid van de bevraagde leefgroepen heeft gekozen om handelingsplanbesprekingen te laten doorgaan met de jongeren en hun context.

De individuele begeleider is een belangrijke sleutelfiguur voor de jongere op vlak van inspraak en participatie: hij bereidt samen met de jongere het gesprek voor, helpt de jongere in de beslissing wat aan bod moet komen, bereidt de jongere voor op het ontvangen van minder aangename boodschappen, helpt het verslag begrijpelijk te maken,... Jongeren vragen dat daar voldoende tijd en aandacht voor kan uitgetrokken worden.

7.3 OPVANG NA INCIDENTEN

DRM	<p>Artikel 16.: Onverminderd de procedureregels voor het verlenen van gerechtelijke jeugdhulp, heeft de minderjarige recht op participatie bij de totstandkoming en de uitvoering van de jeugdhulp die hem wordt verleend.</p> <p>De minderjarige heeft het recht zijn mening vrij te uiten in elke aangelegenheid of procedure betreffende de jeugdhulp die hem betreft. Aan de mening van de minderjarige wordt in de mate van het mogelijke passend gevolg gegeven, in overeenstemming met de leeftijd en de maturiteit van de minderjarige. Als aan de mening van de minderjarige geen passend gevolg wordt gegeven, wordt dat afdoende gemotiveerd. Op verzoek van de minderjarige wordt die motivering aan zijn dossier toegevoegd.</p>
NICE	<p>1.4.55 After using a restrictive intervention, and when the risks of harm have been contained, conduct an immediate post-incident debrief, including a nurse and a doctor, to identify and address physical harm to service users or staff, ongoing risks and the emotional impact on service users and staff, including witnesses.</p> <p>1.4.58 Ensure that the service user involved has the opportunity to discuss the incident in a supportive environment with a member of staff or an advocate or carer. Offer the service user the opportunity to write their perspective of the event in the notes.</p> <p>1.4.59 Ensure that any other service users who may have seen or heard the incident are given the opportunity to discuss it so that they can understand what has happened.</p> <p>1.4.60 Ensure that all staff involved in the incident have the opportunity to discuss their experience with staff who were not involved.</p> <p>1.4.61 Discuss the incident with service users, witnesses and staff involved only after they have recovered their composure and aim to:</p>

	<ul style="list-style-type: none"> - acknowledge the emotional responses to the incident and assess whether there is a need for emotional support for any trauma experienced - promote relaxation and feelings of safety - support a return to normal patterns of activity - ensure that everyone involved in the service user's care, including their carers, has been informed of the event, if the service user agrees.
--	--

7.3.1 Debriefing

Werkwijze

Tijdens de plaatsbezoeken werd bevraagd of er een debriefing/herstelgesprek gebeurt na agressie-incidenten en met wie dit gebeurt:

- met het team;
- met jongere zelf;
- met medejongeren;
- met de context.

Jongeren werden gevraagd of ze geïnformeerd waren over de maatregelen die bij ernstige agressie-incidenten worden genomen.

Vaststellingen

Uit de bevraging bleek dat er in 9 van de 15 geïnspecteerde leefgroepen steeds een debriefing/herstelgesprek gebeurt in het team. In 1 leefgroep werd dit niet bevraagd.

Uit de bevraging bleek dat in 13 van de 16 geïnspecteerde leefgroepen er systematisch een debriefing/herstelgesprek gebeurt met de jongere zelf.

Uit de bevraging bleek dat in 6 leefgroepen van de 16 geïnspecteerde leefgroepen systematisch een debriefing/herstelgesprek gebeurt met de medejongeren.

Uit de bevraging bleek dat in 8 leefgroepen van de 12 geïnspecteerde leefgroepen systematisch een debriefing/herstelgesprek gebeurt met de context. In vier leefgroepen werd dit niet bevraagd. De herstelgesprekken voor de context zijn in een aantal voorzieningen een gezamenlijke taak van de jongere en de begeleiding.

Er werden 37 jongeren bevraagd, hiervan gaven er 31 aan dat ze informatie hadden gekregen over welke maatregelen getroffen worden bij ernstige agressie-incidenten.

In 3 leefgroepen gebeurt er na ernstige agressie-incidenten steeds debriefing met het team, met de jongere, met medejongeren en met de context.

Conclusies en reflecties

Hoewel ingrijpende interventies zoveel mogelijk moeten worden vermeden, zijn ze soms onafwendbaar. Dit soort gebeurtenissen kan een traumatiserend effect hebben, vooral voor de jongere maar ook voor de begeleiders. Ook bij de andere jongeren in de leefomgeving roept de

agressie dikwijls angst op, vaak gerelateerd aan eerdere traumatische ervaringen. Daarnaast is het een bekend fenomeen dat de agressie van de ene jongere ook bij andere jongeren agressie oproept.

Vanuit deze achtergrond heeft debriefing meerdere doelstellingen:

- vragen hoe de jongere deze ingrepen heeft ervaren en of er suggesties zijn om dit soort situaties in de toekomst te voorkomen;
- uitzoeken welke mechanismen werkbaar zouden kunnen zijn;
- lessen trekken voor de toekomst;
- een duiding van de begeleiders: waarom was dergelijke ingreep noodzakelijk.

Herstelgesprekken met de verschillende groepen kennen nog verbeterpotentieel en kunnen structureler ingepland worden.

Uit de jongerenbevraging kwam tevens naar boven dat de 'doelstelling' van deze gesprekken (zoals hierboven opgesomd) met de medejongeren niet duidelijk was.

7.3.2 Opvang van medewerkers na incidenten

Werkwijze

Er werd nagevraagd of er een specifiek team/een specifiek aanspreekpersoon voorzien is voor psychologische opvang van medewerkers na ernstige incidenten.

Er werd gevraagd aan de voorziening om cijfers die bijgehouden worden rond agressie-incidenten voor te leggen. Er werd een voorbeeld opgevraagd van een incidentanalyse met verslaggeving van een agressie-incident.

Vaststellingen

In alle 16 bevroegde leefgroepen is er specifieke psychologische opvang voorzien voor medewerkers na ernstige incidenten. In alle voorzieningen kunnen na ernstige incidenten de personeelsleden een beroep doen op een specifiek team/aanspreekpersoon voor psychologische opvang.

Het item 'cijfers en registraties' wordt later in dit rapport hernomen en verder uitgediept.

Conclusies en reflecties

Een traumatische ervaring van een personeelslid (second victim) heeft invloed op zijn attitude en gedrag naar jongeren. Zo is het mogelijk dat een medewerker na een incident van fysieke agressie vanuit een onveiligheidsgevoel sneller preventief zal gaan afzonderen.

Psychologische opvang van medewerkers na incidenten, kreeg de voorbije jaren in alle voorzieningen aandacht; dit bleek ook tijdens deze inspectieronde. In verschillende voorzieningen is een team voor psychologische opvang recent van start gegaan.

8 SEPARATIE, AFZONDERING EN FIXATIE

8.1 SEPARATIE

De gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum hebben de specifieke opdracht tot opname- en behoudsplicht⁷ aan een zeer diverse populatie jongeren. De gemeenschapsinstellingen bieden (verplichte) opvang aan jongeren in een verontrustende leefsituatie, aan jongeren met een externe time-out vanuit andere (private) voorzieningen binnen de bijzondere jeugdzorg, aan jongeren wiens persoonlijke integriteit ernstig wordt bedreigd en aan jongeren die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd.

Het Vlaams detentiecentrum neemt uit handen gegeven jongeren op. Recent werd deze afdeling ook aangevuld met 4 plaatsen indien er geen beschikbare plaats is in de gemeenschapsinstellingen.

Tijdens de plaatsbezoeken van de gemeenschapsinstellingen en het Vlaams detentiecentrum werd vastgesteld dat, gezien hun specifieke opdracht, zij gebruik maken van separatie als beveiligings- en pedagogische maatregel, om het opgelegde structuurverlenend dag- en nachregime te realiseren en de veiligheid te garanderen voor de jongeren en de medewerkers. Deze praktijk conflicteert met het uitgangspunt dat 'Afzondering en separatie mogen als maatregel enkel gehanteerd worden in geval van acuut en ernstig gevaar, voor de jongere zelf of voor anderen en in geval van materiaalvernietiging.'

In een aantal (inter)nationale richtlijnen wordt een verantwoording gevonden voor separatie in dergelijke specifieke settings. Separatie wordt hierin erkend en benoemd als een orde- en tuchtmaatregel om een gestructureerd en veilig verblijf te realiseren. De voorwaarden waaronder dit kan, werden in deze richtlijnen onvoldoende terug gevonden. Zorginspectie heeft ervoor gekozen om de vastgestelde praktijk van deze maatregelen te beschrijven in het rapport, zodat dit voorwerp kan uitmaken van een verder maatschappelijk debat.

Regelgeving en achtergrondkaders

DRM artikel 28, memorie van toelichting	Aan de toepassing van maatregelen van tijdelijke afzondering of tijdelijke vrijheidsberoving zijn in de derde paragraaf een aantal cumulatieve randvoorwaarden gekoppeld: het betreft maatregelen in de context van gedrag van de minderjarige dat risico's inhoudt voor de eigen fysieke integriteit of voor de fysieke integriteit van medebewoners of personeelsleden, of het betreft gedrag dat materieel vernielend werkt. Dit onderscheid slaat enerzijds op maatregelen die getroffen worden vanuit het belang van de jeugdhulpvoorziening en anderzijds op maatregelen die getroffen worden in het belang van de minderjarige als cliënt (Brants P. & Vos, D., in "De regels van het huis: omgaan met vrijheidsbeperking in de gehandicaptenzorg en in de bijzondere jeugdbijstand", Acco, Leuven, 2001, 206).
---	--

⁷ Verantwoording en praktijk van afzondering en isolatie in de Gemeenschapsinstellingen voor Bijzondere Jeugdbijstand - gevalideerd 02-03-2009 https://jongerenwelzijn.be/assets/docs/hulp/gi-gfc/isolatie_verantwoording.pdf

	<p>De eerste categorie heeft betrekking op de context waarin een minderjarige geweld pleegt ten aanzien van een jeugdhulpverlener, iemand van de medebewoners in de jeugdhulpvoorziening of ten aanzien van materiaal dat de jeugdhulpvoorziening toebehoort. De procedure van tijdelijke afzondering of tijdelijke vrijheidsberoving moet in deze context a priori worden uitgeschreven en moet voorspelbaar zijn voor alle betrokkenen in tijd, ruimte en handelen.</p> <p>De tweede categorie slaat op maatregelen die deel uitmaken van een handelingsplan. Hier staat het klinisch gedragsbeeld van de minderjarige centraal en de maatregelen van de jeugdhulpverlener zijn daar planmatig op afgestemd. De maatregelen moeten aan de minderjarige vooraf duidelijk en open worden meegedeeld en er moet dialoog over mogelijk blijven, in de geest van artikel 5 van dit decreet.</p>
Havana Rules	<p>66 Any disciplinary measures and procedures should maintain the interest of safety and an ordered community life and should be consistent with the upholding of the inherent dignity of the juvenile and the fundamental objective of institutional care, namely, instilling a sense of justice, self-respect and respect for the basic rights of every person.</p> <p>67. All disciplinary measures constituting cruel, inhuman or degrading treatment shall be strictly prohibited, including corporal punishment, placement in a dark cell, closed or solitary confinement or any other punishment that may compromise the physical or mental health of the juvenile concerned. The reduction of diet and the restriction or denial of contact with family members should be prohibited for any purpose. Labour should always be viewed as an educational tool and a means of promoting the self-respect of the juvenile in preparing him or her for return to the community and should not be imposed as a disciplinary sanction. No juvenile should be sanctioned more than once for the same disciplinary infraction. Collective sanctions should be prohibited.</p>
ERJ	<p>95.4. Segregation for disciplinary purposes shall only be imposed in exceptional cases where other sanctions would not be effective. Such segregation shall be for a specified period of time, which shall be as short as possible. The regime during such segregation shall provide appropriate human contact, grant access to reading material and offer at least one hour of outdoor exercise every day if the weather permits.</p>

Vaststellingen

Er werd vastgesteld dat in alle bevraagde leefgroepen gebruik gemaakt wordt van separatie om de veiligheids- en pedagogische opdracht uit te voeren:

- 1) separaties die structureel deel uitmaken van het veiligheidsregime (standaardseparatie)

We onderscheiden binnen deze separaties drie types:

- De leefgroepen met een doorgedreven individueel regime. Vooral de opnameleefgroepen en het Vlaams detentiecentrum vallen onder dit regime, waarbij de jongeren tot 16 uur

van de dag verblijven in een persoonlijke verblijfruimte die op slot gaat. Jongeren verlaten deze ruimte enkel onder begeleiding voor afgelijnde al dan niet individuele activiteiten.

- Slotvaste separaties die systematisch worden toegepast wanneer het permanente toezicht op de individuele jongere om organisatorische of infrastructurele redenen beperkt is: bijvoorbeeld gedurende de nacht, of tijdens teamoverleg,... In alle geïnspecteerde leefgroepen werden dit soort separaties systematisch toegepast gedurende de nacht en zodra een jongere op zijn kamer of verblijfsruimte vertoeft.
- Slotvast kamerverblijf als onderdeel van het dagprogramma als pedagogische maatregel. In alle geïnspecteerde leefgroepen werden dit soort separaties systematisch toegepast.

2) separaties (als pedagogische maatregel) ten gevolge van sancties ((inter)nationaal ook benoemd als tuchtmaatregel)

Jongeren van wie het gedrag op een bepaald ogenblik de draagkracht van de leefgroep of het begeleidend team overschrijdt kunnen een slotvaste separatie opgelegd krijgen als kordate pedagogische maatregel en ter voorkoming van afzondering⁸

Ook in het Vlaams detentiecentrum kan een bijkomende separatie in de verblijfsruimte (slotvast) worden toegepast als sanctiemaatregel. Dit kan bijvoorbeeld bij weigering tot deelname aan een opgelegde activiteit.

Naast de separaties wordt in alle bevraagde leefgroepen gebruik gemaakt van afzonderingen in een speciaal daartoe beveiligde afzonderingskamer, door de GI benoemd als isolatie. Het betreft hier een beveiligingsmaatregel die buiten het pedagogische kader staat, een ultimatum remedium als andere beschikbare alternatieven hebben gefaald. We verwijzen hiervoor naar het luik ' Afzondering'.

De GI hebben hun beleid en procedures voor afzondering en voor separatie (isolatie en afzondering) neergeschreven in een aantal documenten.

De richtlijnen voor het toepassen van separatie zijn neergeschreven:

Voor de gemeenschapsinstellingen in:

- de 'verantwoording en praktijk van afzondering en isolatie in de gemeenschapsinstellingen voor Bijzondere Jeugdbijstand'.
- de gedragscode afzondering

Voor het Vlaams detentiecentrum in de richtlijnen voor het personeel.

Standaardseparaties worden in alle bevraagde leefgroepen niet geregistreerd.

Volgens de procedure van separaties van de GI's dienen separaties omwille van sancties niet geregistreerd indien ze de tijdsduur van één uur niet overschrijden.

In de procedures van de GI staat geschreven dat separatie kan uitgevoerd worden binnen een gewone of prikkelarme omgeving. In de praktijk werd vastgesteld dat de prikkelarme ruimtes (PAR) vaak in hun infrastructuur niet te onderscheiden zijn van de klassieke afzonderingsruimte in de bezochte instellingen.

---

⁸ Verantwoording en praktijk van afzondering en isolatie in de Gemeenschapsinstellingen voor Bijzondere Jeugdbijstand

Tijdens de jongerenbevragingen gaven 5 jongeren spontaan aan dat het niet altijd duidelijk is welke maatregel (afzondering of separatie) gekoppeld is aan welk gedrag en welke ruimte daarbij gebruikt wordt.

Conclusies en reflecties

De doelgroep waaraan de GI's en het Vlaams detentiecentrum verplichte opvang bieden is zoals eerder vermeld een zeer diverse populatie, veel breder dan enkel jongeren die een als misdrijf omschreven feit begaan hebben .

De diversiteit van de jongeren binnen de instellingen vertaalt zich nagenoeg niet in gradaties in het vrijheidsbeperkend regime dat gehanteerd worden binnen de verschillende leefgroepen. Het onderscheid tussen open en gesloten leefgroepen van gemeenschapsinstellingen ligt hem in de praktijk vooral in het sneller toestaan van activiteiten buiten de instelling in een open regime. Ongeacht het feit of een jongere in een open of een gesloten leefgroep verblijft, speelt het leven van de jongere zich vooral binnen de instelling af. Het principe van proportionaliteit⁹ en vrijheidsbeperking als uiterste maatregel kan nog verder verfijnd worden onder andere door de verdere uitwerking van een fasering van gesloten naar open opvang.

In een aantal (inter)nationale richtlijnen wordt een verantwoording gevonden voor separatie als orde- en tuchtmaatregel in instellingen die een beveiligings- en behoudsopdracht hebben. Zoals eerder vermeld, werden de voorwaarden waaronder dit kan niet terug gevonden en moet dit onderwerp worden van een maatschappelijk debat. Indien ervoor gekozen zou worden dat separatie kan worden toegepast zonder dat er sprake is van acuut gevaar, wil Zorginspectie wijzen op het belang van de persoonlijke benadering: het meer op maat toepassen van separatie als vrijheidsbeperkende maatregel als onderdeel van een ondersteuningsaanbod dat geëxpliciteerd wordt in het handelingsplan van de jongere (conform de memorie van toelichting bij artikel 28 van het DRM over de randvoorwaarden gekoppeld aan tijdelijke afzondering).

De inhoudelijke beschrijving van de separatiemaatregel van de GI's vertoont nog een aantal onduidelijkheden:

- Er wordt verwezen naar het gebruik van alternatieven maar voorbeelden daarvan ontbreken in de procedure.
- In de procedure wordt voorgesteld om de separaties bij voorkeur uit te voeren met de deur NIET op slot. Tijdens de plaatsbezoeken bleek dat dit in de praktijk zelden gebeurt, wat ook bevestigd werd door de aanwezige medewerkers. Correct gebruik van deze maatregel zou een bijkomend alternatief kunnen zijn in het continuüm van maatregelen van open naar gesloten.
- Volgens de procedure moeten niet alle separaties geregistreerd worden. Dit geldt voor alle separaties ten gevolge van sancties die de bovengrens van 1 u niet halen. De procedure vermeldt niets over het registreren van onderbrekingen tijdens een separatie, zodat er geen duidelijk zicht is op het aantal onderbrekingen, op de duur van de onderbrekingen en op de werkelijke duur van de opgelegde separaties.
- Volgens de procedure kan separatie ook toegepast worden in een prikkelarme omgeving. De ruimtes die hiervoor momenteel worden gebruikt kunnen ook afzonderingsruimtes zijn waardoor onduidelijk is of de toegepaste sanctie een separatie dan wel een afzondering betreft.

---

⁹ ERJ: disciplinaire maatregelen kunnen aangewend worden als pedagogische maatregel als steeds wordt uitgegaan van het proportionaliteitsprincipe.

8.2 AFZONDERING

Afzondering wordt in de GI's gehanteerd als beveiligingsmaatregel buiten het pedagogische kader wanneer er sprake is van gedrag dat risico's inhoudt voor de eigen fysieke integriteit of die van anderen of van gedrag dat materiaalvernielend werkt.

Afzondering wordt in principe als ultimum remedium gebruikt als alle andere beschikbare alternatieven gefaald hebben.

- In de gemeenschapsinstellingen gebeurt afzondering in een specifiek daartoe bestemde ruimte met specifieke omkadering. In de praktijk bestaat een verscheidenheid aan kamers of cellen waarin de voorzieningen in de jeugdhulp op basis van de beveiligingsgraad drie types onderscheiden: isolatiekamer, isolatiecel en veiligheidscel.
- In het Vlaams detentiecentrum bestaat eveneens de mogelijkheid om indien noodzakelijk af te zonderen in een veiligheidscel (term van het Vlaams detentiecentrum).

Regelgeving en achtergrondkaders

DRM	<p>Artikel 27. Geen enkele minderjarige wordt in de jeugdhulp onderworpen aan een onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing.</p> <p>Artikel 28.</p> <p>§ 1. Sancties vanwege de jeugdhulpaanbieders zijn aan de persoonlijkheid van de minderjarige aangepast en zijn proportioneel met de ernst van de feiten. Ze bevorderen altijd de opvoeding en hebben geen traumatische uitwerking.</p> <p>§ 2. Lichamelijke straffen, geestelijk geweld, onthouding van maaltijden en, behoudens andersluidende rechterlijke beslissing, onthouding van bezoekrecht, zijn verboden.</p> <p>§ 3. Tijdelijke afzondering of tijdelijke vrijheidsbeperking is alleen mogelijk indien en zolang als het gedrag van de minderjarige:</p> <p>1° risico's inhoudt voor zijn eigen fysieke integriteit, of;</p> <p>2° risico's inhoudt voor de fysieke integriteit van medebewoners of personeelsleden of materiaalvernielend werkt.</p> <p>De procedures van jeugdhulpvoorzieningen om tot tijdelijke afzondering of tijdelijke vrijheidsbeperking over te gaan, zijn duidelijk omschreven in het huishoudelijk reglement en worden duidelijk meegedeeld. Als gebruik wordt gemaakt van een beveiligingskamer, beschrijft het huishoudelijk reglement in elk geval: de inrichting en het gebruik van de beveiligingskamer, het beveiligingsdossier, de duur van de beveiliging en het toezicht.</p>
-----	--

Havana Rules	64. Instruments of restraint and force can only be used in exceptional cases, where all other control methods have been exhausted and failed, and only as explicitly authorized and specified by law and regulation. They should not cause humiliation or degradation, and should be used restrictively and only for the shortest possible period of time. By order of the director of the administration, such instruments might be resorted to in order to prevent the juvenile from inflicting self-injury, injuries to others or serious destruction of property. In such instances, the director should at once consult medical and other relevant personnel and report to the higher administrative authority.
ERJ	91.4. Isolation in a calming down cell as a means of temporary restraint shall only be used exceptionally and only for a few hours and in any case shall not exceed twenty-four hours. A medical practitioner shall be informed of such isolation and given immediate access to the juvenile concerned.
CPT 2015	<p>128. Any form of isolation of juveniles is a measure that can compromise their physical and/or mental well-being and should therefore be applied only as a means of last resort.</p> <p>In the CPT's view, solitary confinement as a disciplinary measure should only be imposed for very short periods and under no circumstances for more than three days. Whenever juveniles are subject to such a measure, they should be provided with socio-educational support and appropriate human contact. A member of the health-care staff should visit the juvenile immediately after placement and thereafter on a regular basis, at least once per day, and provide him/her with prompt medical assistance and treatment.</p> <p>129. As regards solitary confinement for protection or preventive purposes, the CPT recognizes that such a measure may, in extremely rare cases, be required in order to protect particularly vulnerable juveniles or to prevent serious risks to the safety of others or the security of the prison, provided that absolutely no other solution can be found. Every such measure should be decided by a competent authority, based on a clear procedure specifying the nature of the confinement, its duration, the grounds on which it may be imposed and providing a regular review process, as well as the possibility for the juvenile concerned to appeal against the decision to an independent external authority. The juveniles concerned should always be provided with appropriate human contact and benefit from daily visits by a member of the health-care staff.</p> <p>Likewise, the placement of a violent and/or agitated juvenile in a calming-down room should be a highly exceptional measure. <u>Any such measure should not last for more than a few hours and should never be used as an informal punishment.</u> Mechanical restraint should never be used in this context. Every placement of a juvenile in a calming-down room should be immediately brought to the attention of a doctor in order to allow him/her to look after the health-care needs of the juvenile concerned. In addition, every such placement should be recorded in a central register as well as in the juvenile's individual file.</p>
NICE	1.3.20. Use a designated area or room to reduce emotional arousal or agitation and support the service user to become calm. In services where

	<p>seclusion is practised, do not routinely use the seclusion room for this purpose because the service user may perceive this as threatening.</p>
	<p>1.4.7. Ensure that the techniques and methods used to restrict a service user:</p> <ul style="list-style-type: none"> - are proportionate to the risk and potential seriousness of harm - are the least restrictive option to meet the need - are used for no longer than necessary - take account of the service user's preferences, if known and it is possible to do so - take account of the service user's physical health, degree of frailty and developmental age.
	<p>1.4.11. Staff in inpatient psychiatric wards (including general adult wards, older adult wards, psychiatric intensive care units and forensic wards) should use the following definitions for levels of observation, unless a locally agreed policy states otherwise.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Low-level intermittent observation: the baseline level of observation in a specified psychiatric setting. The frequency of observation is once every 30–60 minutes. - High-level intermittent observation: usually used if a service user is at risk of becoming violent or aggressive but does not represent an immediate risk. The frequency of observation is once every 15–30 minutes.
	<p>1.7.14. Use restrictive interventions only if all attempts to defuse the situation have failed and the child or young person becomes aggressive or violent.</p>
	<p>1.7.15. When restrictive interventions are used, monitor the child or young person's wellbeing closely and continuously, and ensure their physical and emotional comfort.</p>
	<p>1.7.16. Do not use punishments, such as removing contact with parents or <u>carers</u> or access to social interaction, withholding nutrition or fluids, or corporal punishment, to force compliance.</p>
	<p>1.7.26. Do not seclude a child in a locked room, including their own bedroom.</p>
	<p>1.4.49. Ensure that seclusion lasts for the shortest time possible. Review the need for seclusion at least every 2 hours and tell the service user that these reviews will take place.</p>
	<p>1.4.50. Set out an observation schedule for service users in seclusion.</p>

8.2.1 Procedure

Werkwijze

De cijfers van 2016 m.b.t. afzondering (in de GI wordt hiervoor de term isolatie gebruikt) werden voor alle leefgroepen opgevraagd. Deze cijfers werden besproken tijdens de plaatsbezoeken ter plaatse.

Tijdens de plaatsbezoeken werd bovendien de procedure/visietekst voor afzondering opgevraagd en werd met een medewerker van de leefgroep het, in de praktijk gevoerde beleid, besproken.

Er werd nagegaan of deze procedure/visietekst volgende elementen bevat:

- de definitie van afzondering (= minstens afgesloten deur van de kamer vernoemd);
  - de doelstelling dat afzondering zo weinig mogelijk mag worden toegepast;
  - de vermelding dat de maatregel zo kort mogelijk dient te duren;
  - het principe van proportionaliteit: minst ingrijpende maatregel/graduele aanpak/gefaseerde manier;
  - indicaties en/of tegenindicaties;
  - de alternatieve maatregelen;
  - wie van het team de eindverantwoordelijkheid draagt voor de maatregel;
  - wie de maatregel mag uitvoeren;
  - vastgelegde minima met betrekking tot toezicht: frequentie en vorm;
    - de omschrijving dat minstens om de 30 minuten visueel toezicht dient te gebeuren op de jongere in afzondering
    - de omschrijving dat er minstens om de 60 minuten persoonlijk contact moet zijn door binnen gaan van een medewerker bij de jongere in afzondering
- Zorginspectie stelt deze frequenties voorop vanuit zorg voor de jongeren, gezien de precare situatie waarin ze zich bevinden tijdens een afzonderingsmaatregel. Deze frequenties zijn geen afdwingbare of vastgelegde normen. De resultaten en de gekozen frequenties kunnen het vertrekpunt van een maatschappelijk debat over minimale toezicht frequenties vormen.*
- de frequentie van evaluatie van de maatregel;
  - welke notities nodig zijn in het dossier.

Er werd in de procedure nagegaan of rekening wordt gehouden de volgende richtlijn:

- de redenen voor afzondering volgens de procedure zijn beperkt tot acuut en ernstig gevaar voor zichzelf of voor anderen.

Vaststellingen

In alle 16 geïnspecteerde leefgroepen werden in 2016 afzonderingen uitgevoerd.

De vaststellingen voor de GI's en het Vlaams detentiecentrum worden apart weergegeven.

Vaststellingen procedure voor de GI's:

Alle 15 geïnspecteerde leefgroepen van de GI's hebben een procedure opgemaakt en afspraken voor het personeel:

- Gedragscode, verantwoording en praktijk van afzondering en isolatie
- Procedures isolatie
- Specifieke gedragscode isolatie.

Dit zijn overkoepelende procedures die ook te lezen zijn op de website van Jongerenwelzijn.

De procedure/codes voor afzondering van de GI's werden bekeken aan de hand van een aantal criteria (zie werkwijze). Een groot aantal criteria werden beschreven in de procedure/codes. Bij de beschrijvingen van onderstaande criteria kunnen vragen gesteld worden:

- Redenen:
Afzondering wordt in de GI's gehanteerd als beveiligingsmaatregel buiten het pedagogische kader wanneer er sprake is van gedrag dat risico's inhoudt voor de eigen fysieke integriteit of die van anderen of van gedrag dat materiaalvernietigend werkt.
Zorginspectie hanteert, conform de (inter)nationale richtlijnen, afzondering als het geheel van maatregelen dat genomen wordt om een jongere onder te brengen in een daartoe speciaal voorziene afzonderingskamer, al dan niet met fixatie, indien de fysieke en/of psychische integriteit van deze persoon of anderen acuut gevaar loopt en er geen enkel ander therapeutisch alternatief beschikbaar is.
Binnen de DRM regelgeving is ook materiaalvernietiging als reden voor afzondering, opgenomen, wat een uitbreiding betekent van de redenen die vermeld worden in de (inter)nationale richtlijnen.
- Indicaties en tegenindicaties:
De procedure vermeldt dat afzondering als maatregel kan genomen worden als 'ultimum remedium', als alle andere beschikbare alternatieven gefaald hebben. In de procedure zijn de indicaties onvoldoende duidelijk opgenomen. Tegenindicaties worden niet beschreven.
- Alternatieve maatregelen:
In de procedure lezen we dat afzondering het 'ultimum remedium' is als alle andere beschikbare alternatieven gefaald hebben. Mogelijke alternatieven worden niet benoemd. Er wordt verderop in de tekst wel nog dieper ingegaan op het begrip ultimum remedium. 'De voorwaarde voor het inroepen van het ultimum remediumbeginsel is dat er niet meer kan gehandeld of onderhandeld worden zonder grote risico's voor de fysieke integriteit van de jongere en zijn omgeving'.
- Vastgelegde minima met betrekking tot toezicht (frequentie en vorm):
  - Over de minimale contactstandaard vermeldt de specifieke gedragscode isolatie: "De campusverantwoordelijke neemt dagelijks contact op om zich van de ingesteldheid van de jongere te vergewissen. Daarenboven neemt elke halve dag iemand uit de groep opvoeders/stafleden volgens afspraak contact op met de geïsoleerde jongere.
  - In de procedure staat neergeschreven dat de frequentie van visueel toezicht wordt bepaald in overleg. In het luik rapportage staat dat toezicht dient genoteerd te worden in het afzonderingsregister (GI's benoemen dit als isolatieregister). Hierbij wordt niet gespecificeerd of het hier gaat om visueel en/of fysiek toezicht (betreden van de isolatieruimte).
  - In de procedure van de GI's staat neergeschreven dat de frequentie van fysiek toezicht wordt bepaald in overleg en telkens dient georganiseerd te worden door minimaal twee personen. In het luik rapportage staat dat toezicht dient genoteerd te worden in het afzonderingsregister (GI's benoemen dit als isolatieregister). Hierbij wordt niet verder gespecificeerd of het hier gaat om visueel en/of fysiek toezicht.
- Frequentie en evaluatie van de maatregel :
In de procedure lezen we volgende richtlijnen hieromtrent: 'in het isolatieverslag dient elk toezicht en de beslissingen die genomen werden in functie van opvolging genoteerd te worden.' De vooropgestelde standaardfrequentie van 'minstens dagelijks' biedt onvoldoende garantie op een voortdurende evaluatie voor een ernstige maatregel als afzondering.
- Notities in het dossier:

Volgende passage over rapportage en communicatie over de afzondering werd teruggevonden: 'bij elke isolatie worden in het isolatieregister onmiddellijk identiteit, datum, initiatiefnemer, codes van aanleiding, ruimte en toezicht en om welke reden een jongere geïsoleerd is, genoteerd door het begeleidend personeel. Dit register ligt op een vaste plaats in de nabijheid van de isolatieruimte. Bij de aanvang van de isolatie wordt een isolatieverslag opgesteld dat tijdens het verblijf in isolatie verder wordt ingevuld. Dit verslag bevindt zich in het dossier van de jongere en bevat de aanleiding, gedragsnotities, contacten met de jongere, toezicht dat uitgeoefend is en beslissingen die genomen worden in functie van opvolging.' De procedure geeft geen concrete omschrijving van welk soort toezicht (visueel of fysiek), de inhoud van dit toezicht (o.a. wat moet een check naar welbevinden/goede gezondheid/evaluatie van de afzonderingsmaatregel van de jongere concreet inhouden...) en wat moet hiervan minimaal geregistreerd worden.

Vaststellingen procedure voor het Vlaams detentiecentrum:

De afspraken en richtlijnen voor afzondering voor het Vlaams detentiecentrum staan beschreven in:

- De richtlijnen voor het personeel van het Vlaams detentiecentrum onder 1.8 interventieprocedure bij agressie
- Het huishoudelijk reglement van het Vlaams detentiecentrum

Het huishoudelijk reglement van het Vlaams detentiecentrum is ook te lezen op de website van Jongerenwelzijn.

De procedure (richtlijnen/huishoudelijk reglement) voor afzondering van het Vlaams detentiecentrum werd bekeken aan de hand van een aantal criteria (zie werkwijze). De specifieke acties in kader van een afzondering omwille van acute veiligheid zijn beschreven onder de interventieprocedure van agressie.

- De procedure (richtlijnen/HHR) voor afzondering van het Vlaams detentiecentrum voldoet aan de vooropgestelde richtlijn dat de redenen voor afzondering beperkt zijn tot acuut en ernstig gevaar voor zichzelf of voor anderen.
- In de interventieprocedure van agressie wordt onder het punt 'toezicht op de strafcel/veiligheidscel' het volgende beschreven: 'Wanneer een jongere op de veiligheidscel/strafcel verblijft, dient er om de 15 minuten visueel toezicht te gebeuren via het winketluik (nagaan of de jongere in goede gezondheid verkeert, desnoods vragen om te reageren). 's Nachts wordt er om het half uur een visuele controle uitgevoerd. Fysiek toezicht (betreden van de isolatieruimte), wordt altijd georganiseerd met minstens 3 personeelsleden. De senior bewakingassistent, dienstcoördinator in diens afwezigheid, wordt op de hoogte gebracht van het fysiek toezicht en schat in of hij ter plaatse gaat. Onder geen beding betreedt een personeelslid alleen de isolatieruimte.' Duidelijke verwachtingen rond frequentie van visueel toezicht zijn beschreven. Bij fysiek toezicht is geen minimumfrequentie vooropgesteld. Fysiek toezicht is afhankelijk van de inschatting van de medewerker.

Een aantal elementen die, zoals omschreven in de werkwijze, verwacht worden in de procedure afzondering zijn terug te vinden in verschillende documenten van het Vlaams Detentiecentrum. Er zijn evenwel nog ontbrekende elementen (o.a. m.b.t. de evaluatie, m.b.t. notities in het dossier), bovendien staan ze verspreid of niet gecoördineerd, wat de correcte toepassing ervan kan bemoeilijken.

8.2.2 Afzondering in de praktijk

Werkwijze

Op alle leefgroepen werden jongerendossiers gecontroleerd aan de hand van een steekproef van jongeren in afzondering tijdens het voorbije jaar. Er werd nagegaan of de notities minstens volgende basisgegevens bevatten:

- identificatie jongere
- datum
- beginuur
- einduur
- reden van afzondering
- naam of handtekening verantwoordelijke.

Er werd daarnaast gekeken naar de omschrijving van de reden voor de afzondering, naar de duur van de afzondering, naar de eventuele extra maatregelen tijdens afzondering en naar de notities over toezicht tijdens de afzondering (zowel visueel toezicht als persoonlijk contact).

Vaststellingen

De steekproef werd uitgevoerd op basis van door de medewerkers aangeleverde informatie over welke jongeren er de laatste maanden werden afgezonderd (uittreksels over afzonderingen in jongerendossiers vanuit hun elektronisch dossierbeheer Domino). Op deze wijze werden er 65 afzonderingsdossiers gecontroleerd. Het aantal gecontroleerde dossiers van afzondering varieerde per leefgroep tussen 1 en 15.

Dit is een te smalle basis om algemene uitspraken over te doen of om verhoudingen na te gaan of nuances te beschrijven.

We geven kort de belangrijkste vaststellingen weer:

- Bij controle van de jongerendossiers op een aantal **basisgegevens**, bevatten 61 van de in totaal 65 gecontroleerde dossiers alle gecontroleerde basisgegevens. Van de 4 dossiers van afzondering met ontbrekende gegevens was er 1 zonder reden van afzondering en 3 zonder identificatie van de verantwoordelijke.
- Er kon niet eenduidig uitgemaakt worden of de gecontroleerde dossiers gingen over afzonderingen of separaties. Er werd vastgesteld dat soms dezelfde ruimten gebruikt werden voor zowel een separatie om pedagogische redenen, dan een afzondering om reden van gevaar. Daarom kon de opdeling naar reden volgens de definities in dit rapport niet helder gemaakt worden en kan er geen gefundeerde uitspraak over gedaan worden.
- Van de 65 gecontroleerde dossiers duurde in 2 gevallen de afzondering minder dan 1 uur. In 20 dossiers ging het om een afzondering met een duur van 1 tot 6 uur en 11 keer om een afzondering met een duur tussen de 6 en 12 uur. Er waren 21 afzonderingen met een duur van 12 tot 24 uur en in 11 dossiers ging het om een afzondering met een duur van 24 uur of langer.

Deze cijfers geven geen beeld van de gemiddelde duur van het totaal van alle afzonderingen: het aantal hierboven beschreven dossiers is beperkt tot de 65 gecontroleerde dossiers. De

dossiersteekproef was er niet op gericht om uitspraken te doen over de gemiddelde duur van alle maatregelen.

- Er werden weinig notities weergevonden over zowel het visueel als het fysiek toezicht, zodat het ook niet duidelijk is wat de praktijk eromheen is.

Volgens de campusverantwoordelijken en de directie, worden de observaties rond toezicht, zowel visueel als persoonlijk contact, niet altijd geregistreerd en is het aantal registraties in de dossiers geen weergave van de praktijk. Door het gebrek aan volledige registraties is het niet mogelijk te achterhalen wanneer en welk toezicht is gebeurd tijdens de afzondering.

In het nazicht werd vastgesteld dat er eveneens weinig registraties gemaakt worden rond toezicht tijdens afzonderingen gedurende de nacht.

Lange afzonderingen worden binnen de GI's vaak onderbroken (jongere verlaat de afzonderingsruimte) o.a. om te luchten, te eten, een gesprek te hebben, een taak uit te voeren, ... deze onderbrekingen worden niet of onvoldoende nauwkeurig opgetekend in het afzonderingsverslag.

De toezichtsmomenten met verpleegkundigen en artsen tijdens afzondering/separatie waren geen onderwerp van deze inspectie.

Conclusies en reflecties

Een afzondering dient zo min mogelijk en zo kort mogelijk toegepast te worden.

Om deze doelstelling maximaal te kunnen waarmaken, vragen onderstaande bemerkingen een kritische evaluatie:

Duidelijke procedures

Afzondering is altijd een ingrijpende maatregel, ingegeven vanuit acuut gevaar voor de jongere of derden. Een vergelijking tussen de bestaande procedures met de wetgeving en internationale richtlijnen (o.a. de alternatieven en de gradaties in de maatregelen, wie deze maatregel mag nemen, de inhoud van de (her)evaluatie, de frequentie van de (her)evaluatie, de medische opvolging, de observaties, de registraties, klachtmogelijkheden ...) zou een meerwaarde en verfijning kunnen betekenen voor de reeds bestaande procedures.

Toezicht en evaluatie

Verdergaand op de gecontroleerde 65 afzonderingen kan gesteld worden dat de duurtijd van de afzonderingen lang kan zijn.

Het principe dat de maatregel zo kort mogelijk is kan enkel nageleefd worden als er voldoende (her)evaluatie van de maatregel plaatsvindt evenals zeer frequente observaties van de jongere in afzondering worden uitgevoerd.

Om de doelstelling 'zo min mogelijk en zo kort mogelijk' consequent na te streven is het belangrijk dat er frequent wordt geëvalueerd op basis van regelmatige toezichtsmomenten/observaties. De maatstaf van een visueel toezicht om de 30 minuten en een fysiek toezicht om het uur, zijn frequenties die door Zorginspectie werden vastgelegd, geïnspireerd op de NICE-richtlijn. Zorginspectie stelt deze frequenties voorop vanuit zorg voor de jongeren, gezien de precare situatie waarin ze zich bevinden tijdens een afzonderingsmaatregel. Deze frequenties zijn geen afdwingbare of vastgelegde normen. Het is aan de GI's zelf om een eigen verantwoorde toezichtscronogram vast te leggen. Het Vlaams

detentiecentrum heeft dergelijke toezichtsfrequentie reeds vastgelegd op om de 15 min visuele controle. Frequente toezichtscntroles zijn een voorwaarde voor frequente evaluaties, wat op zich een voorwaarde is voor het behalen van het principe ‘zo kort mogelijk’.

Duurtijd en registraties afzondering

Bij de registratie van de duurtijd van een afzondering wordt binnen de GI's geen rekening gehouden met de onderbrekingen gedurende een afzonderingsperiode. Indien men duurtijden van afzonderingen wil opvolgen, dienen de uitgangspunten van registraties op elkaar afgestemd te worden (m.a.w. wordt de duurtijd van een afzondering zonder onderbrekingen uitgerekend of wordt de afzondering opgesplitst in verschillende afzonderingen tussen de onderbrekingen). Bij vergelijkingen van de duurtijden over de verschillende sectoren heen, botst men automatisch op dit euvel.

Registratie en redenen

In de praktijk kan een jongere omwille van ordemaatregelen, beveiligingsmaatregelen en omwille van acuut gevaar slotvast ondergebracht worden in een specifiek ingerichte ‘afzonderingskamer’ (isolatiecellen/kamers, veiligheidscellen/kamers). De beleving en het resultaat is voor de jongere hetzelfde, de registratie van de redenen zal 3 keer verschillend zijn.

8.2.3 Infrastructuur van de separatie -en afzonderingsruimten

Regelgeving en achtergrondkaders

KRC	Checklist kinderen in afzondering (mei 2006) .
Actieplan 2012	<p>3.4.5. Acties in 2018</p> <p>We passen de infrastructuur van de (isolatie)kamers aan in overeenstemming met de hedendaagse standaarden: tijdsaanduiding, lichtregeling, oproepsysteem...</p> <p>We zorgen ervoor dat in elke campus voldoende (prikkelarme) afzonderingskamers aanwezig zijn zodat voor afzonderingen geen gebruik meer hoeft te worden gemaakt van isolatieruimtes.</p>
NICE	<p>1.4.47 Services that use seclusion should have a designated seclusion room that:</p> <ul style="list-style-type: none"> - allows staff to clearly observe and communicate with the service user - is well insulated and ventilated, with temperature controls outside the room - has access to toilet and washing facilities - has furniture, windows and doors that can withstand damage.

Werkwijze

De ruimtes die gebruikt worden voor afzondering en separatie (op de bezochte leefgroepen) werden gecontroleerd.

Een separatieruimte is elke ruimte in een voorziening die gebruikt wordt om een jongere tijdelijk onder te brengen indien de psychische of fysieke integriteit van deze persoon of anderen acuut gevaar loopt en dit met afgesloten deur.

Een afzonderingsruimte is een specifiek ingerichte ruimte die gebruikt wordt voor het opsluiten van een jongere die een ernstig gevaar vormt voor zichzelf en/of anderen en met de bedoeling probleemgedrag te controleren.

Zowel de afzonderingsruimtes als de separatieruimtes werden infrastructureel afgetoetst op volgende aspecten:

- risico op automutilatie/verhanging (bijvoorbeeld scherpe hoeken, bedrading die kan los gemaakt worden, materiaal dat onvoldoende vast is bevestigd)
- rookdetectie
- een beloproepsysteem dat steeds bereikbaar is (ook voor gefixeerde jongeren indien mechanische fixatie wordt toegepast)
- de mogelijkheid tot visueel toezicht
- een (aan de doelgroep aangepaste) klok
- voldoende privacy
- daglicht.

Vaststellingen

Bij de plaatsbezoeken in de GI 's en het Vlaams detentiecentrum zijn er voor alle 16 leefgroepen samen 42 afzonderingsruimtes bezocht.

In de som van deze 42 afzonderingsruimtes zitten volgens de termen van de GI's ook enkele separatieruimtes (o.a. naakte kamers, PAR, ...). In de GI's werden verschillende types van separatie- en afzonderingsruimtes bezocht die door Zorginspectie allemaal werden geklasseerd als afzonderingsruimtes (zie definiëring). Deze ruimtes bevonden zich of op de bezochte leefgroep of op een andere locatie in de instelling maar konden door de bezochte leefgroep gebruikt worden om een jongere af te zonderen. De eerste functie van deze ruimtes is altijd veilig afzonderen.

Bij de controle van infrastructuur voor separatie werden de jongerenkamers buiten beschouwing gelaten.

Afzonderingsruimtes werden niet bezocht wanneer er een jongere verbleef of tijdens verbouwingswerken.

Van de 42 gecontroleerde afzonderingsruimtes waren er 7 volledig in orde. Volgende vaststellingen werden gedaan:

- 26 van de 42 gecontroleerde afzonderingsruimtes werden als **veilig** beoordeeld voor **automutilatie en verhanging**.
- 36 van de 42 gecontroleerde afzonderingsruimtes beschikken over **rookdetectie**.

- In 22 van de 42 gecontroleerde afzonderingsruimtes kan **visueel toezicht** gehouden worden (via camera of door een raampje).
- 39 van de 42 gecontroleerde afzonderingsruimtes beschikken over een **beloproepsysteem** dat **steeds bereikbaar** is voor de afgezonderde jongeren.
- In 20 van de 42 gecontroleerde afzonderingsruimtes was er een **tijdsaanduiding** (die **afgestemd** was **op de doelgroep**).
- In 39 van de 42 gecontroleerde afzonderingsruimtes was de **privacy** voldoende beschermd. Bij 4 afzonderingsruimtes was er inkijk in de ruimte door voorbijgangers in de gang of van buitenaf.
- In 39 van de 42 gecontroleerde afzonderingsruimtes was er **daglicht**.

Conclusies en reflecties afzondering

De inrichting van afzonderingsruimtes vertoont geen grote verschillen tussen de verschillende leefgroepen en voorzieningen. Een vastgeankerd bed en eventueel een vastgeankerd bureau, lavabo en toilet behoren tot de standaard inrichting van de meeste afzonderingsruimtes.

In verantwoording en praktijk van afzondering en isolatie in de GI's lezen we over de infrastructuur van de afzonderingsruimtes: 'De gemeenschapsinstellingen streven naar isolatieruimtes die voldoen aan moderne eisen inzake inrichting (zachte wanden, geluidsdichte deuren, camera's,...) om het verblijfscomfort van de jongere, de toezichtsmogelijkheden van het personeel en de veiligheid van jongere en personeel te verhogen.'

Er werden verschillende afzonderingsruimtes bezocht, van deze ruimtes was er geen uitgerust met zachte wanden. Zoals hoger vermeld, werden niet alle afzonderingsruimtes die op de campus beschikbaar zijn bezocht. Ter plaatse gaven verschillende gesprekspartners aan dat ze soms nood hadden aan een ruimte bekleed met zachte wanden.

Infrastructuur met gradaties aan ruimtes waar ook met de open- of geslotenheid kan gevarieerd worden, zijn zeer belangrijk in een beleid gericht op preventie van escalatie en waarin men afzondering slechts hanteert als laatste middel.

8.3 FIXATIE

Achtergrond

Havana Rules	<p>55. Medicines should be administered only for necessary treatment on medical grounds and, when possible, after having obtained the informed consent of the juvenile concerned. In particular, they must not be administered with a view to eliciting information or a confession, as a punishment or as a means of restraint. Juveniles shall never be testees in the experimental use of drugs and treatment. The administration of any drug should always be authorized and carried out by qualified medical personnel.</p> <p>63. Recourse to instruments of restraint and to force for any purpose should be prohibited, except as set forth in rule 64 below.</p>
--------------	---

	64. Instruments of restraint and force can only be used in exceptional cases, where all other control methods have been exhausted and failed, and only as explicitly authorized and specified by law and regulation. They should not cause humiliation or degradation, and should be used restrictively and only for the shortest possible period of time. By order of the director of the administration, such instruments might be resorted to in order to prevent the juvenile from inflicting self-injury, injuries to others or serious destruction of property. In such instances, the director should at once consult medical and other relevant personnel and report to the higher administrative authority.
NICE	1.4.29. Do not routinely use manual restraint for more than 10 minutes.
	1.4.30. Consider rapid tranquillisation or seclusion as alternatives to prolonged manual restraint (longer than 10 minutes)
	1.4.31. Ensure that the level of force applied during manual restraint is justifiable, appropriate, reasonable, proportionate to the situation and applied for the shortest time possible.
	1.7.11. If possible, allocate a staff member who is the same sex as the child or young person to carry out manual restraint.
	1.7.18. Do not use mechanical restraint in children.
	1.4.35. Use mechanical restraint only as a last resort and for the purpose of: <ul style="list-style-type: none"> - managing extreme violence directed at other people or - limiting self-injurious behaviour of extremely high frequency or intensity.
	1.4.30. Consider rapid tranquillisation or seclusion as alternatives to prolonged manual restraint (longer than 10 minutes)

Werkwijze

Beleidsdocumenten en de cijfers van 2016 m.b.t. fixatie werden in het kader van de plaatsbezoeken opgevraagd en besproken.

Tijdens het plaatsbezoek werd de procedure/visietekst voor fixatie opgevraagd en werd deze gecontroleerd naar volledigheid. Bovendien werd aan medewerkers gevraagd of fysieke interventie (het immobiliseren van de persoon tot de zelfcontrole herwonnen is) gebruikt werd als alternatief voor afzondering of separatie. Fysieke overheersing tijdens een afzonderings- of separatiemaatregel, als middel om een jongere in afzondering of separatie te brengen, werd hierbij niet beoordeeld als een beleid met toepassing van fysieke interventie.

Vaststellingen

Er is een uitgeschreven procedure/visietekst met betrekking tot fysieke interventietechnieken in het veiligheidshandboek van de GI.

In het Vlaams detentiecentrum kan mechanische fixatie bij jongeren gebruikt worden bij overbrenging in het kader van een tandarts- of doktersbezoek. Er wordt verder geen fixatie toegepast in de voorziening.

In alle andere geïnspecteerde leefgroepen wordt geen fixatie toegepast.

Conclusies en reflecties

Tijdens deze inspecties werd vastgesteld dat mechanische fixatie niet wordt toegepast in de voorzieningen.

Tijdens de dossiercontrole werden geen registraties teruggevonden over medicamenteuze fixatie. Er kunnen hierover geen uitspraken gedaan worden gezien dit niet dieper werd bevraagd tijdens de plaatsbezoeken.

9 VERBETERBELEID

Regelgeving en achtergrondkaders

Kwaliteitsdecreet 2003	<p>Decreet van 17 oktober 2003 betreffende de kwaliteit van de gezondheids- en welzijnsvoorzieningen</p> <p>Het kwaliteitsbeleid omvat de intenties van een voorziening met betrekking tot kwaliteit en wegen daar naartoe, formeel uitgedrukt in een verklaring van het management. Het kwaliteitsbeleid dient in overeenstemming te zijn met het algemeen beleid van de voorziening en moet een basis leggen voor formulering van de kwaliteitsdoelstellingen. Het steunt op de deelname van alle medewerkers en streeft naar voordelen voor de gebruikers, de medewerkers, de voorziening en de samenleving. Het kwaliteitsbeleid bestaat uit ten minste een missie, een visie, doelstellingen en een strategie.</p> <p>§ 2. Het kwaliteitsmanagementsysteem is nodig voor de vaststelling en uitwerking van het kwaliteitsbeleid en de kwaliteitsdoelstellingen en om die doelstellingen vervolgens te bereiken. Het systeem bestaat uit de organisatorische structuur, bevoegdheden, verantwoordelijkheden, procedures en processen.</p> <p>§ 3. Een zelfevaluatie is een systematische evaluatie van de processen, structuren en resultaten van de voorziening en wordt door de voorziening zelf verwezenlijkt. De voorziening toont door middel van een zelfevaluatie aan hoe ze haar processen, structuren en resultaten bewaakt, beheerst en voortdurend verbetert.</p> <p>In deze zelfevaluatie toont de voorziening minimaal aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> 1° hoe ze op systematische wijze gegevens verzamelt en registreert over de kwaliteit van de zorg; 2° hoe ze de gegevens, bedoeld in 1°, aanwendt om kwaliteitsdoelstellingen te formuleren; 3° welk stappenplan met tijdsplan ze opstelt om de doelstellingen, bedoeld in 2°, te bereiken; 4° hoe en met welke frequentie ze evalueert of de doelstellingen bereikt zijn; 5° welke stappen ze onderneemt indien een doelstelling niet bereikt is. <p>§ 4. Het kwaliteitsbeleid, het kwaliteitsmanagementsysteem en de zelfevaluatie krijgen gestalte in een kwaliteitshandboek, dat bekrachtigd wordt door de hoogste leiding binnen de voorziening.</p>
Aanbevelingen van de Raad van Europa on the	Guidelines ...An efficient system of monitoring and external control of residential institutions should be ensured;

rights of children living in residential institutions REC (2005)	Relevant statistical data should be collected and analysed, and research for the purposes of efficient monitoring should be supported.
NICE	<p>1.2.3. Have routine outcome monitoring, including quality of life and service user experience</p> <p>1.2.4. Health and social care provider organisations should collate, analyse and synthesise all data about violent events and the use of restrictive interventions, and involve service users in the process. The information should: be shared with the teams and services involved be shared with the trust board or equivalent organisational governing body be linked to the standards set in safeguarding procedures.</p> <p>1.2.5. Health and social care provider organisations should develop a service user experience monitoring unit, or equivalent service user group, led by service users and including staff, to report and analyse data on violence and aggression and the use of restrictive interventions.</p> <p>1.4.54. The trust board or equivalent governing body should ensure that it receives regular reports from each ward about violent incidents, the use of restrictive interventions, service users' experience of those interventions and the learning gained.</p> <p>1.4.57. Advise the service user experience monitoring unit, or equivalent service user group, to start a formal external post-incident review.</p> <p>1.4.62. The service user experience monitoring unit or equivalent service user group should undertake a formal external post-incident review as soon as possible and no later than 72 hours after the incident.</p> <p>1.4.63. The service user experience monitoring unit or equivalent service user group should give a report to the ward that is based on the formal external post-incident review.</p> <p>1.4.56. Use the framework outlined in recommendation 1.2.7 to determine the factors that contributed to an incident that led to a restrictive intervention, identify any factors that can be addressed quickly to reduce the likelihood of a further incident and amend risk and care plans accordingly.</p>

9.1 PREVENTIEF KLIMAAT

Werkwijze

Er werd gevraagd of er de voorbije 5 jaar een globale evaluatie van de afspraken en leefregels gebeurde door de medewerkers, jongeren en context en of er een tevredenheidsmeting is gebeurd bij de medewerkers, jongeren en context.

Vaststellingen

- In 8 van de 16 bevraagde leefgroepen gebeurde een systematische evaluatie van de leefregels door de medewerkers in de voorbije 5 jaar.
In 1 van de 16 bevraagde leefgroepen gebeurde een systematische evaluatie van de leefregels door de jongeren in de voorbije 5 jaar.

In geen van de 16 bevraagde leefgroepen gebeurde een systematische evaluatie van de leefregels door de context in de voorbije 5 jaar.
- In 14 van de 16 bevraagde leefgroepen gebeurde een medewerkerstevredenheidsmeting in de laatste 5 jaar.
In 6 van de 16 bevraagde leefgroepen gebeurde een jongerentevredenheidsmeting in de laatste 5 jaar.

In 3 van de 16 bevraagde leefgroepen gebeurde een tevredenheidsmeting bij de context in de laatste 5 jaar.

Conclusies en reflecties

Afspraken en leefregels zijn een noodzakelijke basis voor het samenleven in groep. Dit is zeker zo wanneer het een onvrijwillig samenleven betreft zoals bij een opname in een GI of het Vlaams detentiecentrum.

Een samenleving is onderhevig aan voortdurende verandering, die noopt tot het blijvend in vraag stellen van regels en afspraken. Afspraken en leefregels die ooit omwille van een bepaalde situatie of profiel zijn ontstaan kunnen na verloop van tijd hun doel verliezen door veranderende omstandigheden. Door regelmatige evaluatie kunnen knelpunten in bestaande afspraken uitgelicht en aangepast worden

Voor de GI's en het Vlaams detentiecentrum is het belangrijk dat ook de vrijheidsbeperkende leefregels meegenomen worden in een regelmatig evaluatiesysteem. Tijdens de plaatsbezoeken zagen we naast algemene leefregels (basisregels) een verdere verfijning op leefgroepsniveau. Het is belangrijk dat alle betrokkenen mogelijkheid tot inspraak krijgen in de leefregels en afspraken. Inspraak van alle betrokkenen in deze verbeterdynamiek kan de gedragenheid van deze regels verhogen.

Via regelmatige tevredenheidsmetingen, ook bij de jongeren en hun context, kan een voorziening zicht krijgen op 'knipperlichten', situaties die ontevredenheid oproepen bij meerdere personen.

9.2 ANALYSE EN BESPREKING VAN HET BESCHIKBAAR MATERIAAL

Werkwijze

Voorafgaand aan de plaatsbezoeken werd gevraagd om verslaggeving over de bespreking van de beschikbare analyserapporten op de verschillende beleidsniveaus (leefgroep, directie, Centrale administratie Jongerenwelzijn) klaar te leggen:

- Cijfers rond agressie-incidenten
- Cijfers over politie-interventies ingevolge agressie-incidenten

- Cijfers rond afzondering/separatie
- Cijfers over fixaties (inclusief fysieke interventie).

Vaststellingen

Bij het plaatsbezoek kon in geen van de 16 bevroegde leefgroepen een analyserapport en/of een verslag van dergelijke bespreking voorgelegd worden, niet op het niveau van de centrale aansturing vanuit Jongerenwelzijn, niet op directieniveau, niet op niveau van de medewerkers.

Er werd ter plaatse meegedeeld dat afzonderingen geregistreerd worden in het individueel dossier van de jongere in DOMINO en dat cijfers wel kunnen gehaald worden uit DOMINO of Cognos.

Agressie-incidenten worden ook genoteerd in de logboeken maar niet op dergelijke wijze dat er globale cijfers kunnen voorgelegd worden over het aantal agressie-incidenten over een bepaalde periode. Recent zijn in verschillende instellingen interventieteams opgestart die ondersteunend werken voor opvang van medewerkers bij agressie-incidenten. Deze teams houden wel hun interventies bij zodat op termijn hierover wel cijfers zullen aanwezig zijn.

Uit de bevraging bleek dat in geen van de bevroegde leefgroepen gebruik wordt gemaakt van fixaties. Er werden hiervoor dan ook geen cijfergegevens opgevraagd.

Conclusies en reflecties

Correcte registraties zijn noodzakelijk om naderhand een objectieve en correcte weergave te kunnen presenteren. Ze vormen ook de basis voor interne evaluaties en moeten het evalueren en monitoren van vrijheidsbeperkende maatregelen mogelijk maken op de verschillende beleidsniveaus .

Er kan geconcludeerd worden dat er geen analyserapporten betreffende agressie-incidenten en afzonderingen worden opgemaakt. Dit maakt dat er haast geen inhoudelijke analyses op niveau van de leefgroepen zijn. De leefgroepen hebben bij gevolg geen zicht op effectieve cijfers, schommelingen, afwijkingen, trends, mogelijke oorzaken, ... betreffende het voorkomen van en omgaan met agressie-incidenten.

Het engagement van de verschillende bestuursniveaus is belangrijk om een dusdanig beleid in de leefgroepen te creëren zodat het aantal vrijheidsbeperkende maatregelen afneemt.